

Od prošlosti prema budućnosti: analiza hrvatske prerađivačke industrije

Culej, Matija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:699048>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni diplomski studij Ekonomska politika i razvitak

Matija Culej

Od prošlosti prema budućnosti: analiza hrvatske prerađivačke industrije

Diplomski rad

Kolegij: Industrijska ekonomika i politika

Broj indeksa: 37148

E-mail: matculej@efos.hr

Mentor: Izv.prof.dr.sc. Nataša Drvenkar

Osijek, lipanj2022.

IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski (navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. Izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Matija Culej
JMBAG: 0010212125
OIB: 92591201299
e-mail za kontakt: matija.culej@gmail.com
Naziv studija: Ekonomska politika i regionalni razvitak
Naslov rada: Od prošlosti prema budućnosti: analiza hrvatske prerađivačke industrije
Mentor/mentorica rada: Izv. prof. dr. sc. Nataša Drvenkar

U Osijeku, 2022. godine

Potpis Culej

Sažetak

Diplomski rad analizira važnost prerađivačke industrije za gospodarski razvoj zemlje, kao i položaj industrijske politike unutar opće ekonomske politike. Industrija se smatra jednom od najvažnijih djelatnosti i čimbenika rasta svake (razvijene) zemlje. Pokušat će se dati uvid u ulogu i značenje industrije u gospodarstvu, istražiti razlozi te uloge i značaja te istaknuti važnost dobro planirane i implementirane industrijske politike u gospodarstvu. Uz ključne odrednice industrijskog rada pokušat će se istaknuti najvažniji pomaci u planiranju industrijskog rasta i razvoja Republike Hrvatske uvažavajući europske (ali i svjetske) ekonomske uvjete. Ulazak Republike Hrvatske u punopravno članstvo Europske Unije i, samim time, pristup Jedinstvenom unutarnjem tržištu koje omogućava inter-i-intra industrijsku razmjenu te ostale prednosti članstva (fondovi EU, harmonizacijski učinci ekonomskih politika EU), zasigurno su značajni za restrukturiranje hrvatske prerađivačke industrije. Nadalje proved će se komparativna analiza prerađivačke industrije u Republici Hrvatskoj (u nastavku: RH) i Europskoj uniji (u nastavku: EU) kroz analizu relevantnih indikatora razvijenosti i konkurentnosti industrije. Pri argumentiranju svojih stavova autor će se referirati na znanstvenu i stručnu literaturu u zemlji i kao i službene publikacije relevantnih institucija.

Ključne riječi: prerađivačka industrija, industrijska politika, industrijska strategija, konkurentnost industrije, EU

Summary

The thesis analyzes the importance of the manufacturing for the economic development of the country, as well as the place of industrial policy within the general economic policy. Industry is considered one of the most important activities and growth factors of any (developed) country. An attempt is made to provide insight into the role and importance of industry in the economy, to explore the reasons for this role and importance, and to emphasize the importance of a well-planned and implemented industrial policy in the economy. In addition to the main determinants of industrial work, we will try to highlight the most important changes in the planning of industrial growth and development of the Republic of Croatia, taking into account the European (but also global economic) conditions. The accession of the Republic of Croatia to the European Union and thus the access to the internal market, which allows industrial exchange between member states and other benefits of membership (EU funds, harmonization effects of EU economic policy) are certainly important for the restructuring of the Croatian manufacturing industry. Moreover, a comparative analysis of the manufacturing sector in the Republic of Croatia (hereinafter: the Republic of Croatia) and the European Union (hereinafter: the EU) is conducted through the analysis of relevant indicators of industrial development and competitiveness. The author draws on the scientific and professional literature in the country and abroad, as well as on official publications of the relevant institutions.

Key words: manufacturing industry, industrial policy, industrial strategy, industry competitiveness, EU

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Metodologija rada.....	2
2.1. Predmet i ciljevi istraživanja	2
2.2. Metode istraživanja	2
3. Uloga i značenje industrije u gospodarstvu.....	3
3.1. Pojam i značenje industrije.....	4
3.2. Industrijska politika	6
3.3. Položaj industrijske politike u okviru ekonomske teorije	8
3.4. Horizontalna i vertikalna industrijska politika	9
3.5. U prošlosti: je li Hrvatska lutala na svom putu industrijalizacije?	13
4. Industrijska strategija Republike Hrvatske.....	16
4.1. Ključni pokazatelji industrije u Hrvatskoj.....	21
5. Obilježja hrvatske prerađivačke industrije	22
5.1. Proces deindustrijalizacije	27
6. Komparativna analiza prerađivačke industrije u Hrvatskoj i EU	28
6.1. Analiza indikatora razvijenosti i konkurentnosti industrije.....	28
6.2. Trendovi CEE zemalja u EU i gdje je Hrvatska	30
7. Zaključak	41
LITERATURA.....	44
POPIS SLIKA	46
POPIS TABLICA.....	46
POPIS GRAFIKONA.....	46

1. Uvod

Industrija se smatra jednom od najvažnijih djelatnosti svake suvremene države, a brojni autori navode kako se industrija pokazala kao neophodna za razvoj gotovo svake zemlje. Okosnica svake zemlje koja teži dugoročno održivom i stabilnom rastu je upravo industrija i industrijska proizvodnja. Razvoj industrije za sobom nosi brojne pozitivne efekte koji se onda prelijevaju na ostale sudionike u ekonomiji, pa tako zemlja razvojem industrije postiže brojne druge ekonomske ciljeve. Iako se često mogu poistovjećivati prerađivačka industrija samo s „industrijom“ ova dva pojma nisu sinonimi. Naime, prerađivačka industrija samo je sastavni dio „industrije“ iako ona čini njezin najveći dio. Kao što će se pokazati u radu, prerađivačka industrija je djelatnost koja čini većinu u izvozu Republike Hrvatske, kao i u strukturi bruto domaćeg proizvoda. Može se reći kako je prerađivačka industrija djelatnost od strateškog značaja za Republiku Hrvatsku, pa se upravo iz tog razloga u ovom radu ona detaljnije analizira.

Nakon predstavljanja metodologije rada te predmeta, ciljeva i metode istraživanja u trećem poglavlju ovog rada daje se uvid u ulogu i značenje industrije u gospodarstvu gdje će se pojasniti što je industrija, zašto industrijska djelatnost ima tako značajnu ulogu u rastu i razvoju zemlje, objasniti će se pojam i značenje prerađivačke industrije te zašto je upravo ona značajnija od ostalih djelatnosti, što je to industrijska politika i zašto je bitno imati dobro planiranu i implementiranu industrijsku politiku te položaj industrijske politike u okviru ekonomske teorije. Dat će se kratak uvid u povijest industrijalizacije kao i prošlost hrvatske industrije. Četvrto poglavlje donosi uvid u pokušaje industrijskog planiranja RH kao i ključne odrednice industrijskog rasta odnosno ključne industrijske djelatnosti. U petom poglavlju pokušala su se prikazati obilježja hrvatske prerađivačke industrije. U zadnjem poglavlju proveda se komparativna analiza prerađivačke industrije u RH i EU kroz analizu indikatora razvijenosti i konkurentnosti industrije.

2. Metodologija rada

Metodologijom rada utvrđuju se bitni dijelovi pomoću kojih je rad napravljen. Teorijski dio ovog rada napisan je pomoću metoda analize i sinteze te metoda komparacije i deskripcije, a sve koristeći relevantne znanstvene i stručne članke te internetske izvore. Metodama analize i sinteze analiziraju se određeni teorijski pojmovi vezani za industriju te objašnjenje istih. Teorijski pojmovi vezani uz predmet istraživanja uspoređeni su metodom komparacije, a deskripcijom su opisani pojmovi te odnosi, veze i procesi događanja pri definiranju predmeta istraživanja. Empirijski dio rada temelji se na statističkim podacima o industriji RH i EU. Tako će u nastavku biti pojašnjeni predmet i cilj rada, hipoteza te znanstvene metode kojima se koristilo tijekom pisanja rada.

2.1. Predmet i ciljevi istraživanja

Predmet istraživanja ovog rada je analiza hrvatske prerađivačke industrije kao i položaj industrije politike unutar opće ekonomske politike. Cilj rada je analizirati prerađivačku industriju kao i trendove kretanja industrije i usporedba s drugim zemljama EU.

2.2. Metode istraživanja

Pri definiranju predmeta istraživanja, koristila se povijesna metoda koja je poslužila za istraživanje pojma industrije, industrijalizacije, industrijske politike kao i uloge i značenja industrije za gospodarski rast i razvoj zemlje. Kako bi se argumentirali stavovi brojnih znanstvenika ovog područja, ali i detaljnije objasnila prethodno spomenuta uloga industrije za gospodarstvo zemlje, metode komparacije i analize poslužile su za prikaz podataka koje se može svrstati u one koji uistinu prikazuju važnost industrije kao, gotovo nenadmašivog, pokretača gospodarstva zemlje.

3.Uloga i značenje industrije u gospodarstvu

Industrija je gospodarska djelatnost koja primjenom strojeva i mehaniziranog radnog procesa ostvaruje masovnu i standardiziranu proizvodnju, odnosno industrija je gospodarska djelatnost koja se temelji na velikoj proizvodnji robe uz pomoć specijaliziranih strojeva. Industrijski rad se općenito odnosi na tvornički rad i robu koja se proizvodi pretvaranjem sirovina i poluproizvoda u gotove proizvedene proizvode. Jedan od najznačajnijih autora za područje industrijske ekonomike svakako je Mijo Mirković koji je, svojedobno u 20. stoljeću, isticao prerađivačku snagu koja je najvažniji pokretač gospodarstva kroz aktiviranje potencijala zemlje, upotrebom strojeva koji se angažiraju za veliku (ali i specijaliziranu) proizvodnju proizvoda za tržište koje je često nepoznato. Tome se može dodati i razmišljanje autora Mate Crkvenca (1993) koji industriju smatra gospodarskom aktivnošću koju čini proizvodnja temeljena na razvoju i znanosti, odnosno razvijanju tehnika i tehnologija koja se primjenjuju u svim drugim djelatnostima i aktivnostima. Isti autor (Crkvenac, 1993) smatra kako se industrija pokazala kao neophodna za gospodarski razvoj gotovo svake zemlje. Vladimir Leko ističe kako je industrija najosjetljivija na znanstvena istraživanja, Ksenija Aksentijević (2011) navodi kako je moguće govoriti o industriji ako se angažiraju strojevi koji proizvode i prerađuju kroz složene tehnološke procese. Tako je industrijska proizvodnja gotovo uvijek u velikim serijama, standardiziranih karakteristika proizvodnje i prerade primjenom visoke specijalizacije i gotovo neprekidnog kontinuiteta prerade (7 dana u tjednu, 24 sata dnevno), a tržište za finalne proizvode je često „nepoznato“ s karakteristikama kontinuiranog rasta potražnje ako se naravno prate znanstvena dostignuća i potrebe samog tržišta. Upravo se i ova definicija oslanja na prethodno istaknutu od autora Mije Mirkovića. Industrija, kao gospodarska djelatnost, izuzetno je značajna za gospodarski rast i razvoj svakog nacionalnog gospodarstva današnjice. Njezin propulzivni razvoj, ističe Drvenkar (2012) ostavio je neizbrisiv trag na suvremene globalne uvjete poslovanja. Industrijalizacija koja se reflektirala na kasniju pojavu globalizacije, pokrenula je nezaustavljiv proces jačanja nacionalnih gospodarstava i zauzimanje nešto boljih ili lošijih pozicija na globalnoj ekonomskoj sceni. Pozicija koja će biti zauzeta ovisi isključivo o sposobnosti nacionalnih politika i strategija da se istaknu po konkurentnosti kroz inovativnost i produktivnost (Drvenkar, 2012).

Nastavno na prethodno, industrijska proizvodnja predstavlja jedan od najvažnijih sektora i čimbenika rasta svake zemlje koja teži dugoročno stabilnom i održivom rastu. Razlog zbog kojeg industrija ima tako značajnu ulogu u rastu i razvoju zemlje je u činjenici da industrijski razvoj za sobom nosi brojne pozitivne efekte na cjelokupno gospodarstvo te, kroz efekt prelijevanja, brojni pozitivni učinci koji se ostvaruju kroz rast industrije prelijevaju se i na ostale sudionike u ekonomiji pa tako zemlja kroz razvoj industrije postiže i druge ekonomske ciljeve. Tako se kao glavne koristi koje razvijena industrija omogućava gospodarstvu često ističu one najvažnije poput rasta broja zaposlenih što utječe i na povećanje životnog standarda stanovništva, također i pojavljivanje novih djelatnosti, rast proizvodnosti rada kao posljedica sve veće sofisticiranosti tehnološke složenosti i specijalizacije, sve intenzivnija ulaganja u istraživanje i razvoj, rast izvoza i usporedno s time opći društveni napredak.

3.1. Pojam i značenje industrije

Prerađivačka industrija, prema definiciji Nacionalne kvalifikacije djelatnosti (2007) (skraćena NKD) obuhvaća područja fizičke i kemijske transformacije materijala, tvari ili sastojaka u novi proizvod. Materijali, tvari ili sastojci koji se transformiraju su sirovine koje nastaju kao proizvodi poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, rudarstva i vađenja te drugih prerađivačkih djelatnosti. Tako se, upravo prema NKD (2007), ističe kako su temeljna obilježja industrije osjetljivost na velike promjene, obnavljanje ili rekonstrukcija proizvoda. Drvenkar (2012) ističe kako je „tisuće godina vladala agrarna dominacija u kojoj su ljudi mogli živjeti bez industrije, no u suvremeno doba milijarde ljudi ne bi moglo održati svoj životni standard upravo bez industrije“.

Iako se često može poistovjećivati prerađivačka industrija samo s „industrijom“ ova dva pojma nisu sinonimi. Naime, prerađivačka industrija samo je sastavni dio „industrije“ iako je ona, njezin najveći dio ako se promatraju svi pokazatelji značenja industrije. Prerađivačka industrija predstavlja djelatnosti od strateškog interesa. Mnogi autori poput Rodrika (2016) i Szirmai (2013) smatraju kako prerađivačka industrija ima velik značaj za sveobuhvatni ekonomski razvoj zemlje te da doprinosi rastu kao ni jedan sektor iz više razloga. Kako je prerađivačka industrija tehnološki dinamičnija od ostalih djelatnosti može se zaključiti kako se u prerađivačkoj industriji bilježi veći rast

produktivnosti nego u ostalim djelatnostima, a tehnološka dostignuća koja se zapravo događaju u prerađivačkoj industriji prelijevaju se na ostale djelatnosti. Tako Szirmai (2013) naglašava kako su veze prerađivačke industrije „prema naprijed“ i „prema nazad“ (misleći na povezanost sirovinske i poluproizvodne osnovice s krajnjom upotrebom i primjenom industrijskih proizvoda i inovacija koje nastaju kroz procese industrijske proizvodnje) značajnije nego u ostalim djelatnostima te se upravo iz tih razloga stvaraju veći učinci prelijevanja na ostale djelatnosti (takozvani, multiplikativni učinci). Proizvodi koji proizlaze temeljem industrijske proizvodnje rezultat su kooperacije i kolektivnog rada, ističe Drvenkar (2012), a proizvodni proces karakterističan je i specifičan jer omogućava kontinuiranu proizvodnju, proizvodnju u velikim serijama gdje se proizvode proizvodi ujednačene kvalitete. Industrija omogućava da se brojne sirovine iskoriste na nezamislive načine i pretvore u tržišno-prihvatljive proizvode (Drvenkar, 2012). Nadalje, kako proizvodi prerađivačke industrije nisu ograničeni potražnjom domaćeg tržišta moguće je ostvarivanje ekonomije obujma rastom outputa, a učenje kroz iskustvo u prerađivačkoj industriji puno je naglašenije nego u primarnim djelatnostima i djelatnostima usluga, zaključuje Rodrik (2016). Osim toga, Rodrik (2016) naglašava kako prerađivačka industrija zapošljava veliki broj visokokvalificiranih radnika po čemu se razlikuje od ostalih djelatnosti budući da potiče stvaranje dodanih vrijednosti, a pri tom „stvaranju“ važna su specijalizirana znanja i vještine. Ipak, ako se promatraju prerađivačke industrije niže tehničko-tehnološke osnovice, ne treba zanemariti niti utjecaj prerađivačke industrije na povećanje zaposlenosti i niskokvalificiranih radnika čime utječe na rast životnog standarda stanovništva neke zemlje.

Uzimajući u obzir gore navedeno, prerađivačka industrija u odnosu na ostale djelatnosti ima velike prednosti za zemlje u razvoju, te u sklopu cjelokupnog gospodarstva predstavlja djelatnost od strateškog interesa o čemu će biti više riječi kroz cjelokupan rad. „Najvažnije obilježje industrije je njen utjecaj na povećanje proizvodne sposobnosti naroda. Iz industrije pršti ona sila koja je, prije više od jednog vijeka obilježena kao stvaralačka snaga, što oplođuje sve mrtve kapitale u zemlji i pokreće sve radne sposobnosti na veći rad“ (Mirković, 1979). Industrija, kao značajna djelatnost za dugoročno održiv gospodarski razvoj zemlje nije moguća bez

industrijske politike koja, u sebi, sadrži brojne „alate“ poput instrumenata kako bi učinci industrije bili što značajniji za zemlju i stanovništvo te zemlje.

3.2. Industrijska politika

Autori koji su uistinu autoriteti za područje istraživanja u ovom diplomskom radu, prije svega Binachi i Labory (2009), ističu kako je industrijska politika ustvari „niz javnih akcija usmjerenih na vođenje i kontrolu procesa strukturalne transformacije gospodarstva“ u ovo suvremeno doba kada se sve više naglašava važnost strukturalne transformacije. Osim toga, Rodik (2008) smatra kako industrijska politika podrazumijeva sve one aktivnosti koje potiču strukturnu promjenu i stimuliraju ekonomske aktivnosti. Na to se može dodati i razmišljanje Johnsona (1984) koji industrijsku politiku, uz monetarnu i fiskalnu, smatra najvažnijim politikama, a on je ujedno formulirao i jednu od prvih definicija industrije politike pod koju podrazumijeva sve aktivnosti vlade koje imaju za cilj povećati ili smanjiti obujam pojedinih industrija u okvirima nacionalne ekonomije, a sve s ciljem održavanja globalne konkurentnosti. Sukladno tome, kako ističe Drvenkar (2012), sve je više dobivala na značaju politika koja je nastojala stvoriti uvjete za inicijativu pojedinaca, širenje znanja i racionalno korištenje svih raspoloživih resursa: bilo je nužno nacionalno industrijsko planiranje (Drvenkar, 2012 prema: Hayek, 1987., u: DiLorenzo, 1984.).

Industrijska politika provodi se onda kada vlada provodi brojne kompleksne i, gotovo uvijek, međusektorske aktivnosti koje imaju za cilj unaprjeđenje industrije. Kako autori Mazzucato, Kattel i Ryan-Collins, (2020) naglašavaju, uloga industrijske politike trebala bi biti stvaranje i oblikovanje tržišta, a ne samo rješavanje takozvanih tržišnih neuspjeha. Kako DiLorenzo (1984. u: Drvenkar, 2012) ističe, ključna uloga vlade jest da bude „sudac“ koji će bdjeti nad promjenama i provoditi pravila igre. Industrijska je politika imala dva ključna cilja: „pobratiti dobitnike“ (eng. „*pickingthewinners*“) i „zaštititi gubitnike“ (eng. „*protectingthelossers*“).

Potrebu za nužnim mjerama koje bi pokrenule industriju prepoznalo je i tadašnje Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta koje je 2014. godine naglašavalo

kako su u nadolazećem srednjoročnom razdoblju najvažniji trendovi pomak cijele industrije prema tehnološki naprednijim i zahtjevnijim proizvodima, odnosno proizvodima veće dodane vrijednosti. Upravo bi se kroz razvoj novih tehnoloških procesa povećala cjelokupna konkurentnost domaće industrije na inozemnom tržištu, te ulaganje u očuvanje okoliša, ulaganje u istraživanje i razvoj ocjenjuju kao neke od najznačajnijih trendova koji bi doprinijeli ponovnom oživljavanju domaće industrije. Glavni zaključak Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta (2014) bio je da se mjere industrijske politike moraju usmjeriti na povećanje konkurentnosti na međunarodnom tržištu kroz poboljšanje tehnološke osnovice domaćih poduzetnika, poticanje istraživanja i razvitka, obrazovanje zaposlenika, kao i privlačenje izravnih inozemnih ulaganja usmjerenih u sektore više razine tehnološke složenosti. Iako je ovaj izvor iz 2010. godine, razmišljanja autorica Drvenkar, Frajman, Jakšić i dalje su aktualna tako da su 2010. godine isticale kako se industrija može transformirati ako su zadovoljeni sljedeći uvjeti, pa tako izdvajaju primjerice: 1) reformu obrazovanja koja mora biti usklađena s tržištem rada ali i dugoročno orijentirana prema novim znanjima i vještinama modernih industrija, 2) uklanjanjem administrativnih prepreka i to na način da se uklone brojni postupci potrebni prilikom pokretanja poduzetničkih pothvata, 3) primjenom znanja i inovacija u razvijanju proizvoda, ulaganjem u visokotehnološka rješenja, 4) pomoć u implementaciji dizajna kroz formiranje centara za industrijski dizajn i to na način da se angažiraju industrijski dizajneri te formiranje hrvatskog certifikacijskog centra i dobivanje CE znaka, 5) omogućavanje porezne konkurentnosti županija i regija putem fiskalne decentralizacije Hrvatske.

Svaka suvremena zemlja nastoji razviti sve instrumente ekonomske politike kako bi mogla razvijati svoje gospodarstvo i konkurirati na svjetskom tržištu. Pored monetarne i fiskalne politike, dobro planirana i implementirana industrijska politika trebala bi biti jedan od glavnih faktora stabilnosti i rasta gospodarstva. Vlada svake države kreira industrijsku politiku u odnosu na trenutno stanje u gospodarstvu i položaju u kojem se zemlja nalazi, tako da će se industrijska politika Njemačke, Švedske uvelike razlikovati od industrijske politike Hrvatske ili neke druge države koje su prošle ili prolaze kroz proces tranzicije. Drvenkar (2012) ističe kako se ključna razlika u uspjesima zemalja temeljila na njihovoj brzini i dubini prilagodbe izvozno orijentiranoj proizvodnji. Tako su, primjerice, istočnoazijske zemlje prestigle Meksiko i Brazil koji

su 1960.-ih i 1970.-ih godina ostvarivali brze stope rasta. Posebice nakon dužničke krize u Latinskoj Americi i nakon potpore Svjetske banke za slobodnu trgovinu. Anti-izvozna pristranost, uvozno-supstitutivna razvojna strategija i nedostatak domaće konkurencije rezultiralo je niskom razinom inovativnosti (Drvenkar, 2012). Nastavno na ovo, Jurčić (2011) definira industrijsku politiku kao skup mjera i instrumenata kojima vlada želi djelovati na promjeni industrijske strukture, odnosno sve inicijative vladinih aktivnosti koje za cilj imaju podizanje konkurentnosti kako cijele privrede tako i pojedinih industrija. Navodi da je glavni cilj industrijske politike podizanje produktivnosti, profitabilnosti i međunarodne konkurentnosti kroz izgradnju kvalitetne industrijske infrastrukture.

Kako bi industrijska politika bila što kvalitetnija ona koristi kombinaciju fiskalnih, monetarnih, trgovinskih, tehnoloških i obrazovnih politika, također jako je važno da se s industrijskom politikom uskladi i javni sektor, odnosno javna uprava, kako bi industrijska politika imala što bolju potporu od strane raznih specijaliziranih instituta, agencija i zavoda koji imaju ključnu ulogu u što lakšem shvaćanju i potpori industrijske politike. Gerschenkron (1962, u: Drvenkar, 2012) ističe kako se veće zaostajanje manje razvijenih zemalja u odnosu na one ranije industrijalizirane zemlje može spriječiti „skokom“ u najmodernije, kapitalno-intenzivne sektore. Stoga, kako Drvenkar (2012) ističe, industrijska politika može se definirati kao kombinirana javna politika namijenjena usmjeravanju i kontroliranju strukturnih transformacijskih procesa u gospodarstvu. Industrija ima kapacitet organizacije proizvodnje i mobilizacije materijalnih i nematerijalnih resursa, kako bi kreirala nove i nužne resurse – samim time, podrazumijeva sve proizvodne aktivnosti.

3.3. Položaj industrijske politike u okviru ekonomske teorije

Industrijska politika u sebi podrazumijeva uspostavu serije komplementarnih institucionalnih struktura nužnih za akceleriranje investicija, ističe Drvenkar (2012), uključujući i siguran sistem osiguranja vlasništva, kao i efektivan financijski sistem koji će biti orijentiran prema industrijskim sektorima (Studart, 1995, u: Drvenkar, 2012). Nadalje, industrijska je politika prije svega usmjerena na konkretno unapređivanje industrijskog rasta i efikasnosti i na stvaranje uvjeta za ostvarivanje

ciljeva i zadaća industrijalizacije. Pritom je, ističe Drvenkar (2012), veoma važno da osnovni ciljevi industrijske politike budu ostvareni kompatibilno s ostalim ekonomskim razvojnim ciljevima društva. Obadić (2001) naglašava kako bi industrijska politika koja je dobro provedena i planirana trebala dovesti do financijske stabilnosti, postići opći ekonomski rast, povećati zaposlenost kao i poboljšati uvjete života u zemlji. Važno je da industrijska politika bude usmjerena na ciljano poboljšanje efikasnosti i industrijskog rasta te da stvori uvjete za ostvarivanje industrijalizacije, također vrlo je važno da ostale ekonomske politike budu u skladu s industrijskom politikom koja se provodi, kako je već gore istaknuto. Uz to, jako je važno uključiti i one institucije ili organizacije koje naizgled nemaju velik utjecaj na industrijsku politiku iz razloga što dobra komunikacija i koordinacija između svih institucija u zemlji, kao i različitih organizacija s lokalnom, regionalnom i državnom vlasti imat će velik i prije svega pozitivan utjecaj na cjelokupnu industriju u zemlji. Generalno, svaka ekonomska politika koja utječe na industriju može se smatrati javnom potporom poslovnog sektoru, ističe Drvenkar (2012). Industrijskom politikom ujedno se odgovara na temeljna pitanja ekonomije: „što“, „kako“ i „za koga“ proizvoditi (Drvenkar, 2012).

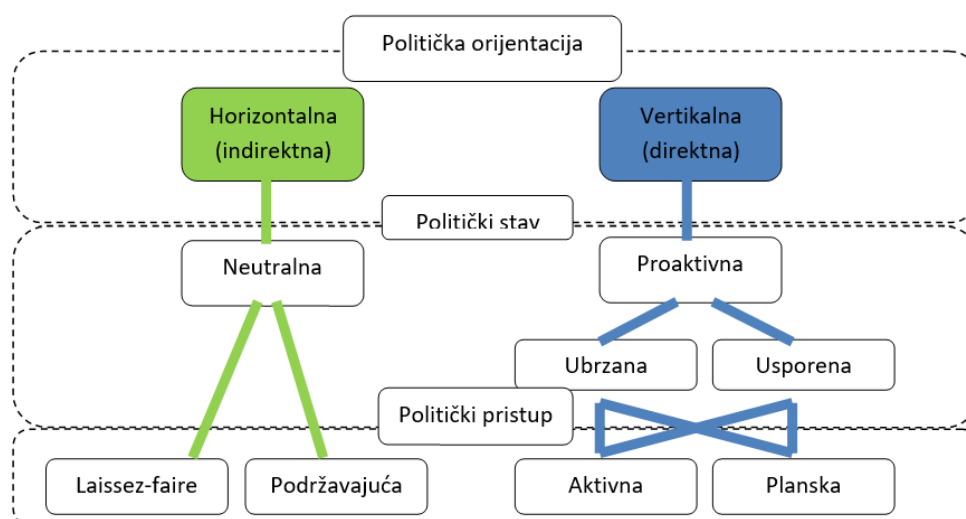
Kao što ističe Obadić (2001) ostvarivanje industrijske politike ponajviše ovisi o tome djeluju li instrumenti industrijske politike u praksi. Jako je važno da njihovo korištenje nije previše komplicirano, kako bi ih poduzeća što prije krenula koristiti uz što manje troškova, pa se tako često dogodi da instrumenti koji pozitivno utječu na ostvarenje jednog cilja, negativno djeluju na ostale ciljeve i iz tog razloga jako je važno da prilikom kreiranja politike, industrijska politika bude koordinirana na razini cijele nacionalne ekonomije zajedno sa što je moguće više institucija i organizacija, i da je kreiranje industrijske politike dugoročan, a ne kratkoročan proces, gdje je potrebno imati jasan cilj i viziju gdje se želi s nacionalnom industrijom doći. Na taj način će se izbjeći najznačajniji problemi prilikom kreiranja industrijske politike.

3.4. Horizontalna i vertikalna industrijska politika

U literaturi se najčešće može pronaći da se industrijska politika može podijeliti na horizontalnu i vertikalnu industrijsku politiku. Prema autoru Gereffi (2014)

horizontalna politika utječe na cjelokupno gospodarstvo i djelatnosti kao što su obrazovanje, zdravstvo, infrastrukturu te ulaganje u istraživanje i razvoj. Implementiranje horizontalne politike podrazumijeva fokusiranje na sva javna dobra koje tržište ne omogućuje, a od kojih imaju koristi sve industrije (Andreoni i Chang, 2016). Fokus horizontalne politike je, ističu Andreoni i Chang (2016), na stvaranju cjelokupne konkurentne nacionalne ekonomije. Dakle, horizontalna industrijska politika primjenjuje se na sve gospodarske subjekte linearno te se shvaća kao sredstvo unapređivanja konkurentnosti svih segmenata nekog gospodarstva, bez odabiranja djelatnosti ili industrije „pobjednika“ (Slika 1). Nije na odmet ponoviti i razmišljanje autora Mazzucato, Kattel i Ryan-Collins (2020) koji naglašavaju kako je uloga industrijske politike stvaranje i oblikovanje tržišta, a ne samo rješavanje tržišnih neuspjeha. Zaključno, horizontalna ili indirektna/neutralna politika ima za cilj poticati tehnološki razvoj, povećanje produktivnosti i investicija, stabilnost makroekonomskog okruženja, realnost tečaja, razvoj obrazovnog sustava, što je jako bitno da bi se neka industrijska politika dobro i provela, a to je usklađivanje potreba realnog sektora sa sektorom obrazovanja, te poticanje istraživanja i razvoja koje treba biti jedno od glavnih zadaća svake države koja želi poticati razvoj industrijske politike. Ovakav horizontalni pristup zagovaraju sve značajnije institucije kao na primjer MMF, Svjetska banka, OECD i slično.

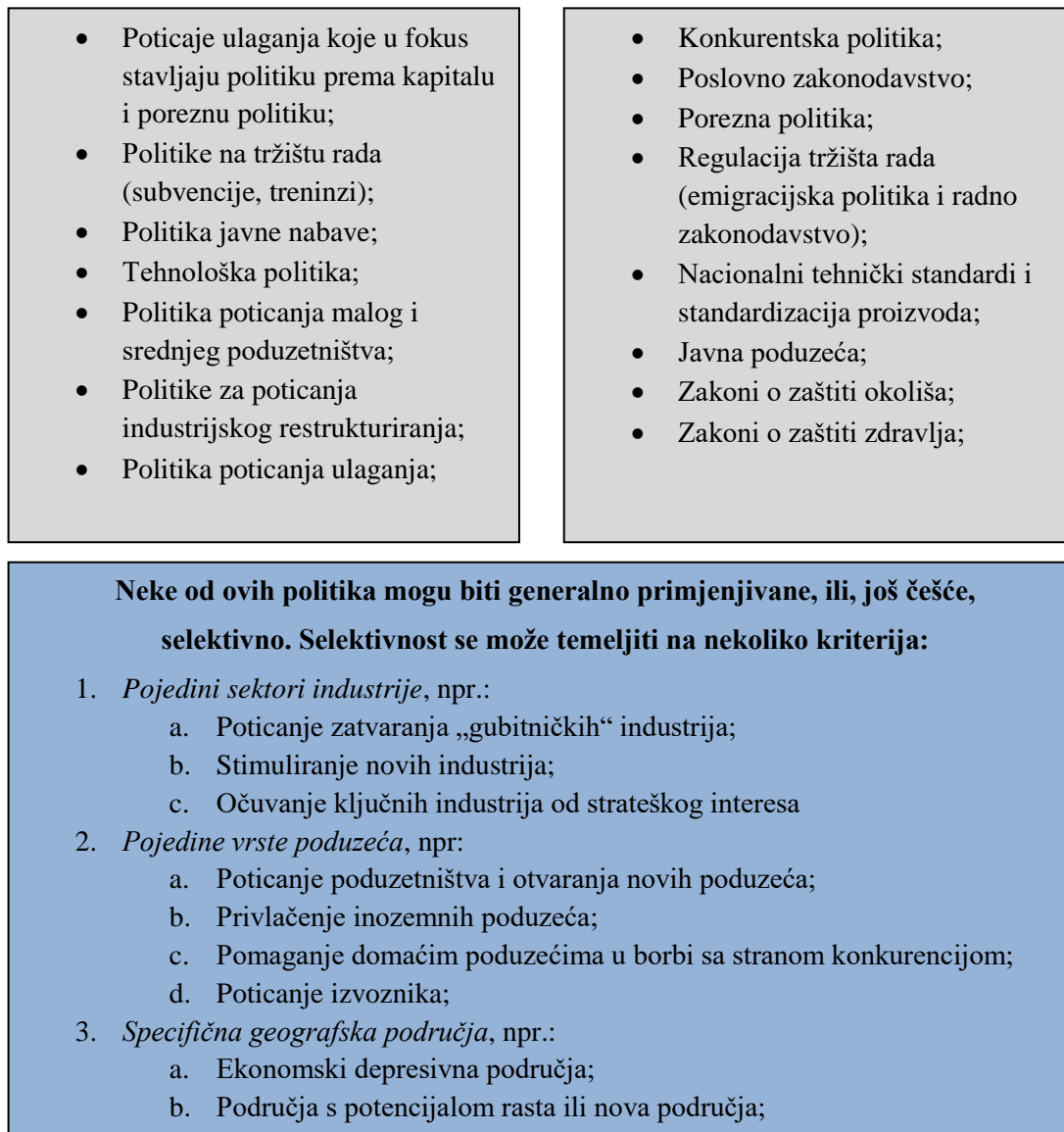
Slika 1 Djelovanje industrijske politike

Izvor: autor preuzeo gotovo slikovno-grafičko rješenje iz: Drvenkar, 2012 (prema: Walser, 1999)

S druge strane vertikalna ili ciljana politika, usmjerena je na individualne industrije ili djelatnosti, ona teži razvijanju pojedinih industrija ili cijelih industrijskih sektora, a uključuje direktno miješanje države u tržište, a ponekad i potpunu zamjenu tržišnih mehanizama državnom regulacijom (Slika 1). Najčešći fokus vertikalne industrijske politike je upravo na prerađivačkoj industriji iz razloga što je ona jedan od glavnih pokretača gospodarstva zbog niza svojih karakteristika. Kao što je već navedeno, viši rast produktivnosti u odnosu na ostale djelatnosti, mogućnost učenja kroz upotrebu tehnologija, brojni učinci prelijevanja i veze prema ostalim industrijama su samo neke od karakteristika koje prerađivačku industriju čine pokretačem gospodarstva. Ona se sastoji od dva dijela, a to su ubrzavajuća i usporavajuća industrijska politika gdje vertikalna ubrzavajuća politika ima za cilj poticanje razvoja i financiranje „obećavajućih“ poduzeća ili sektora od infrastrukturnog značenja ili poticanje onih industrija ili sektora na kojima počiva buduća konkurentnost zemlje odnosno *pickingwinners*. Usporena vertikalna industrija nastoji usporiti ili čak spriječiti strukturne promjene. Takvom politikom nastoji se održavati one industrije koje su od strateškog nacionalnog interesa kao na primjer brodogradnja ili avioindustrija koje bez državne pomoći same ne bi preživjele na konkurentskog tržištu. Treba još naglasiti da u stvarnosti strategije industrijske politike koriste kombinaciju horizontalnih i vertikalnih politika te da su ove razlike više analitičke prirode (Slika 2).

Slika 2. Ključni tipovi industrijske politike

Izvor: autor preuzeo iz: Drvenkar, 2012 (prema: Dicken, 2003)

Sukladno tome, postoje i brojni tipovi industrijske politike, a Dicken (2003, u: Drvenkar, 2012) ističe kako ti brojni tipovi industrijske politike mogu biti općenito primjenjivani ili vrlo često selektivno (primjerice, prema pojedinim industrijskim sektorima, pojedinim vrstama poduzeća i specifičnim geografskim područjima). U nastavku je pregled razvoja industrije i industrijske politike kroz povijest.

3.5. U prošlosti: je li Hrvatska lutala na svom putu industrijalizacije?

Pojam *industrijska revolucija* daje naslutiti naglu i opću promjenu, no ta promjena nije bila odraz jednog događaja ili jedne novine, ističe Drvenkar (2012). Industrijska revolucija predstavlja niz tehnoloških inovacija i društvenih te gospodarskih promjena koje su se međusobno potkrepljivale (Drvenkar, 2012). Industrijska revolucija započela je u 18. stoljeću i postavila je temelje za suvremeni razvoj društva. Jurčić (2011) ističe kako je u RH značajno nedostajalo razvijanje industrije do pedesetih godina 20. stoljeća, a jedino razdoblje u kojem se bilježi značajan razvoj hrvatske industrije je od pedesetih do sedamdesetih godina prošlog stoljeća što je prekratko razdoblje da bi se došlo na put dugoročnog razvoja i dostigle razvijene zemlje EU. Isti autor naglašava kako se proizvodnja od osamdesetih godina prošlog stoljeća ne povećava, a devedesetih godina zbog rata, loše odrađene privatizacije kao i cijelog niza loših gospodarskih odluka došlo je do smanjivanja industrijske proizvodnje, a takav trend se nastavio i u prvoj polovici 21. stoljeća. Republika Hrvatska, u vrijeme kada je bila sastavni dio bivše SFR Jugoslavije do 1991. godine, s kašnjenjem za Prvom industrijskom revolucijom nešto više od jednog stoljeća, naglašava Drvenkar (2012), nije pravovremeno uhvatila „ritam“ u razvoju svoje industrije. Faza početne industrijalizacije Hrvatske kasnila je čak 127 godina za Velikom Britanijom, a u fazi najbržeg razvoja industrije čak 137 godina (Institut za ekonomiku industrije, 1975., str. 36 u: Drvenkar, 2012). Tako početkom 90.-ih godina, RH kao i sve socijalističke zemlje pokreću ubrzani proces tranzicije, a razlog zbog kojeg su se mnoge zemlje pa tako i RH susrele s problemom ne konkurentnosti, koja je dovela do pada industrijske proizvodnje, je taj što se domaće tržište otvorilo inozemnoj konkurenciji. Rezultat toga je bio gubljenje tržišnih pozicija domaćih poduzeća, ističu Obadić i Tica (2016).

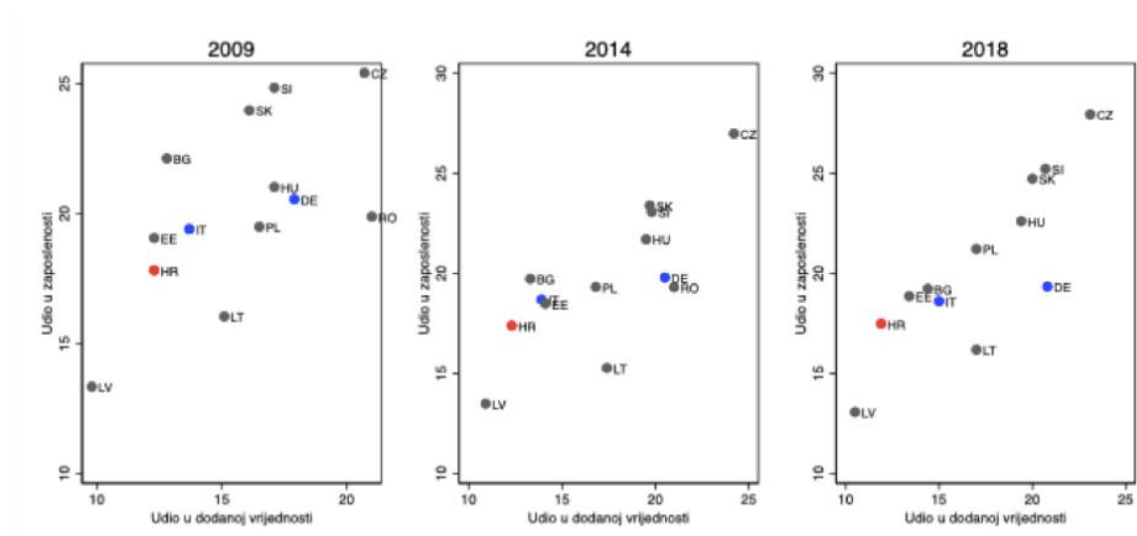
Međunarodna konkurentnost gospodarstva jako je važna iz razloga što ona pokazuje koliko je država uspješna u iskorištavanju materijalnih, prirodnih i ljudskih resursa u proizvodnji, koliko je zemlja okrenuta izvozu i ako je neka zemlja konkurentna na inozemnom tržištu to znači da svoju proizvodnju temelji na visokim tehnologijama i ulaže u istraživanje i razvoj. Obilježena deindustrijalizacijom, RH je imala veliki pad udjela zaposlenosti u industrijskoj proizvodnji kao i smanjenje apsolutne zaposlenosti i industrijske proizvodnje. Iako civilizacijski stara, u suvremenom smislu jako mlada država, zajedno s vremenom poslije rata, neiskusnim političarima na koje je, jednim

dijelom, utjecala i korupcija, s cijelim nizom loših gospodarskih i političkih odluka (posebno u smislu loše provedenog postupka privatizacije), igrali su veliku ulogu u deindustrijalizaciji zemlje. Industrija u RH bila je u velikim problemima, nesigurnim ishodima po pitanju restrukturiranja i logično, velikom padu (gledajući sve industrijske pokazatelje). Nadalje, od osamostaljenja glavni pokretač hrvatskog gospodarstva je turizam, RH ima najveći udio turizma u BDP-u u Europi, a 2019. godina je bila najbolja godina za hrvatski turizam u kojoj se bilježi čak 20% udjela turizma u BDP-u prema Državnom zavodu za statistiku (2019), što može predstavljati veliki problem posebno zato što je turizam izuzetno osjetljiv na šokove u gospodarstvu, šokove kakvi se događaju s aktualnom pandemijom. Takva ovisnost proračuna o jednom sektoru nikako nije dobra, pa se tako Industrijskom strategijom Republike Hrvatske 2014.-2020. pokušava istaknuti (ponovno) važnost industrije u RH. Prema analizi koju je proveo Lovrinčević (2009., u: Drvenkar, 2012), tehnološka se struktura hrvatske industrije mijenja na nepovoljan način. Raste udio proizvodnji proizvoda niže tehnološke osnovice, a time i niže dodane vrijednosti. Takve strukturne promjene ukazuju na gubitak konkurentnosti i sposobnosti proizvodnje proizvoda s višom dodanom vrijednošću.

U brojnim radovima može se pročitati kako industrija u EU prolazi kroz dva trenda, a to je da se udio industrije u zaposlenosti kontinuirano smanjivao, dok je udio njene dodane vrijednosti u BDP-u rastao. Brojni autori to interpretiraju kao strukturne promjene unutar same industrije u smjeru industrije čija su nova obilježja znanje i visokotehnološki proizvodi. Članice EU iz centralne i istočne Europe (skraćeno engl. CEE) s kojima se RH može uspoređivati upravo zato što su one baš kao i RH prošle proces tranzicije relativno nedavno, odlikuje rast udjela industrije i u zaposlenosti i u dodanoj vrijednosti u gospodarstvu. Industrija u tim zemljama pokretala se na način da se proizvodnja iz razvijenih zemalja (prvenstveno radno – intenzivna, a kasnije i kapitalno/inovacijski- intenzivna) selila u CEE zemlje. Uz izuzetan priljev izravnih stranih ulaganja nakon pada Berlinskog zida i seljenje proizvodnje (ali time i znanja) u ove zemlje, omogućeno je brzo restrukturiranje tadašnjih industrija, a relativno ranim ulaskom u EU (2004. godine), dodatno se nastavio niz strukturnih, institucionalnih i infrastrukturnih poboljšanja u tim zemljama. Kao što je već rečeno obilježja hrvatske industrije na početku tranzicije drugačija su od procesa tranzicije u CEE zemljama i to

prvenstveno zbog tadašnjeg Domovinskog rata (za razliku od, primjerice, mirnog razdvajanja Češke i Slovačke, izlazak Hrvatske iz Jugoslavije obilježen je velikosrpskom agresijom), kasnije zbog loše provedene pretvorbe i privatizacije, neodgovarajuće ekonomske politike (potrošnja, a ne štednja; neproduktivne investicije u odnosu na produktivne; trgovanje, a ne stvaranje; uvoz, a ne izvoz), ali i kasnog uključivanja u najvažnije europske i svjetske integracije za trgovanje. Sve to dodatno je otežano lošom poduzetničkom klimom, nezainteresiranošću za ozbiljnijim reformskim zahvatima čime su „RH“ dodatno zaobilazili ozbiljniji inozemni valovi ulaganja u proizvodnju, a u to se vrijeme „budila Kina“ te su inozemna ulaganja promijenila svoju geografsku motivaciju. Zbog svih navedenih razloga, udio industrije u zaposlenosti i dodanoj vrijednosti u RH se smanjivao tijekom desetljeća. Uz to, nisu se razvijale nove djelatnosti koje bi mogle „kompenzirati“ taj novonastali (a dugoročno nastavljen) negativan niz viška zaposlenih ili „uposliti“ raspoložive resurse na inovativniji i tehnološki zahtjevniji način. Uz pomanjkanje dodatnog novca koji bi došao iz inozemstva, osiromašen domaći proračun i proračun poduzetnika te oslanjanje na oskudne domaće investicije, restrukturiranje je bilo izuzetno otežano. Osim toga, niti kvalifikacijska struktura više nije odgovarala potrebama „oštrih“ trgovinskih odnosa i novih industrija, a promjene „shvaćanja“ išle su suviše sporo. Kako Slika 3. prikazuje, u 2018. godini jedino je Latvija imala niži udio prerađivačke industrije u bruto domaćem proizvodu, a samo u Litviji i Latviji je bio manji udio zaposlenosti u industriji nego u RH. Za očekivati je bilo da bi se trend manjeg udjela industrije u zaposlenosti i BDP-u mogao promijeniti ulaskom u EU, ali to se (još) nije dogodilo.

Slika 3. Udio prerađivačke industrije u zaposlenosti i BDP-u u novim članicama, Njemačkoj i Italiji 2009.-2018. godine

Izvor: autor preuzeo gotovo grafičko rješenje s: Eurostat (2018)

Kako Drvenkar (2012) ističe, minimalizacijom sive ekonomije i uklanjanjem administrativnih barijera, može se stvoriti povoljno poslovno okruženje i time motivirati privlačenje produktivnih ulaganja, a kako je RH mala zemlja, ono što ona može učiniti jest prilagoditi se promjenama te ih shvatiti kao priliku i moguću korist.

4. Industrijska strategija Republike Hrvatske

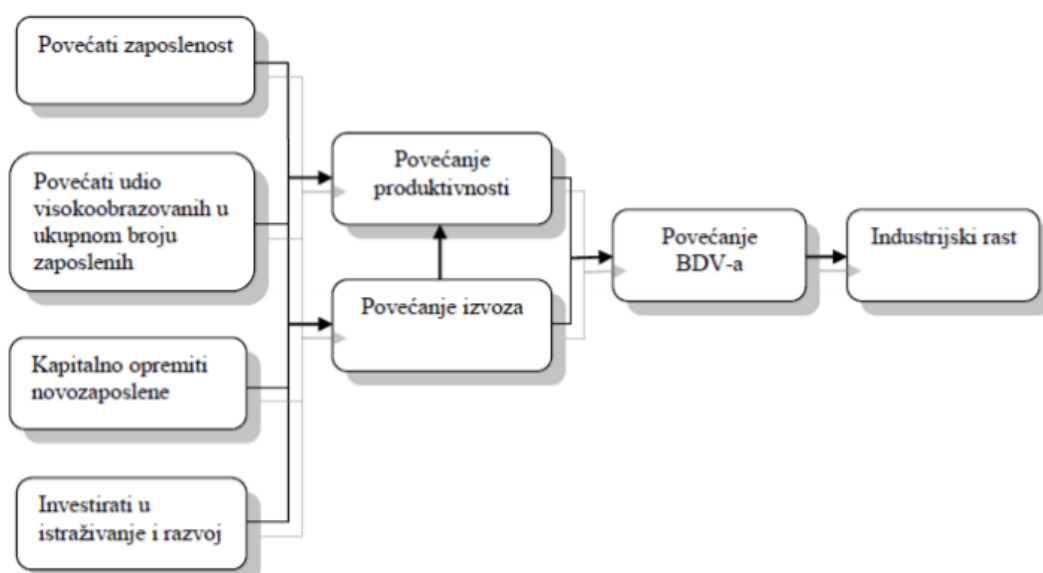
Kao što je već ranije naglašeno, za svaku je zemlju nužno identificirati one sektore u industriji za koje se smatra da imaju najveći potencijal kako rasta, tako i mogućnosti prelijevanja na cjelokupno gospodarstvo, te se onda posebnim skupinama mjera njih pokušava dodatno stimulirati. Cilj industrijske politike, kako ističe Jurčić (2011) je uvijek bio podizanje produktivnosti, profitabilnosti i međunarodne konkurentnosti nacionalnih industrija, kroz izgradnju optimalne industrijske strukture (Jurčić, 2011). Nema gotovog općeg recepta industrijalizacije, niti ga treba tražiti, ističe Drvenkar (2012) već je nužno prilagoditi temelje industrijalizacije vlastitim uvjetima i mogućnostima razvoja, a to onda „formulirati“ u konkretne ciljeve, mjere i politike te strategije. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Republike Hrvatske u dokumentu Industrijska strategija RH (2014) naglašava kako je industrijska strategija

zapravo alat državne politike koji ima za cilj usmjeriti i unaprijediti poslovno okruženje onih područja, sektora i tehnologija od kojih se očekuje veći doprinos gospodarskom rastu i društvenom blagostanju.

U RH do 2014. godine nije postojao strateški dokument koji bi zacrtao smjer kretanja hrvatske industrije. Vlada RH je 2014. godine donijela strateški dokument Industrijske strategije 2014.-2020. kojim je odredila prioriteta područja za koje je ocijenila da mogu potaknuti rast industrije. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja kao prioriteta područja označava važnost stvaranja stabilnog investicijskog okruženja kao i poticanje strateške suradnje industrije i obrazovnog sustava, također rekonstruiranje javne uprave i administracije i razvoj tržišta kapitala. Za svako od definiranih područja Vlada predlaže konkretne mjere za koje smatra da mogu osigurati ostvarenje planiranih ciljeva. Stvaranje stabilnog investicijskog okruženja jako je bitno za privlačenje stranog kapitala u zemlju, svakom stranom investitoru od gotovo ključnog značaja je stabilnost političkog i ekonomskog okruženja u zemlji. Uz rekonstruiranje javne uprave i administracije pridonijelo bi se privlačenju stranog kapitala. Često spora, vrlo neefikasna, nejasna administracija u RH velika je prepreka ostvarivanju i privlačenju investicija, a u gotovo svim analizama koje su se bavile problemima poslovanja u RH ističu se institucionalno okruženje, odnosno neefikasna administracija, korupcija, pravna nesigurnost te dugotrajne i često nejasne procedure. Poticanje strateške suradnje industrije i obrazovnog sustava, ali i Vlade RH kroz *TripleHelix* model inovacija imao bi veliku ulogu u stvaranju visokoobrazovane radne snage za kojom bi tržište stvarno imalo potrebe, odnosno na taj način bi se mogla stvarati visokoobrazovana radna snaga za zanimanja koja su tržištu stvarno potrebna, odnosno obrazovanje usuglasiti s potrebama moderne industrije. Pozitivnih primjera takvih suradnji ima (pogotovo su zastupljeni kroz projekte financirane od strane fondova EU; jedan od primjera su i ulaganja poduzeća Rimac automobili d.o.o.), ali gledajući širi kontekst i ono što se „već odavno događa u inozemstvu“, i dalje nije dostatno za ubrzano restrukturiranje hrvatske industrije i gospodarstva. Za svaku zemlju jako je važno poticati ulaganje u istraživanje i razvoj upravo iz razloga što novim otkrićima, koja se onda koriste u komercijalne svrhe, može osigurati dugoročna konkurentnost. Iako je, prema Europskom izvješću, RH zemlja koja najmanje ulaže u istraživanje i razvoj novih proizvoda i procesa, u posljednje vrijeme i taj se trend mijenja, pa tako

Vlada RH raznim mjerama pokušava potaknuti veće investicije u istraživanja. Jedna od tih mjera su i porezne olakšice tvrtkama koje ulažu u razvijanje novih tehnologija kroz potpore koje iznose od 50 do 300 tisuća eura stoji u strateškom dokumentu Industrijske strategije RH 2014.-2020. Na slici 5. prikazane su ključne odrednice industrijskog rasta odnosno ključne industrijske djelatnosti. Povećanje zaposlenosti kao i povećanje visokoobrazovne radne snage u ukupnom broju zaposlenih te investiranje u istraživanje i razvoj dovodi do povećanja produktivnosti i povećanje izvoza što, u konačnici, dovodi i do povećanja BDP te iznova doprinosi industrijskom rastu.

Slika 4. Prikazuje ključne odrednice industrijskog rasta - ključne industrijske djelatnosti

Izvor: autor preuzeo gotovo grafičko rješenje iz Industrijske strategije RH, Ministarstvo gospodarstva, 2014

Da postoji potreba za zaokretom prema industriji visokotehnoloških proizvoda govore i promjene u svjetskoj industriji posebno u primjeni visokih tehnologija koja se konstantno razvija. U budućnosti, jedan od ključnih trendova je fragmentacija globalno strukturiranih poslovnih mreža koja se ogleda u decentraliziranju poslovnih aktivnosti poduzeća prema načelu najbolje i najjeftinije lokacije za određeni dio vrijednosnoga lanca, odnosno sve ono što čini lanac vrijednosti u industrijskoj proizvodnji (dizajn, logistika nabave, istraživanje i razvoj, sama proizvodnja proizvoda, distribucija,

marketing i slično) će biti na mjestima koja će biti najjeftinija, najisplativija i najkompetentnija za obavljanje poslova. U dokumentu Industrijske strategije (2014) definirano je repozicioniranje identificiranih strateških djelatnosti na globalnom lancu vrijednosti te: 1) rast obujma industrijske proizvodnje po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,85% 2) rast broja novozaposlenih za gotovo 86 tisuća do kraja 2020.godine, od čega minimalno 30% visokoobrazovanih, 3) rast produktivnosti radne snage za gotovo 70% u razdoblju od 2014.-2020 te povećanje izvoza u tom razdoblju za 30% i promjena strukture izvoza u korist izvoza proizvoda visoke dodane vrijednosti.

Prema Europskom vijeću (2022), Europska komisija je 2019. godine predstavila dugoročnu viziju industrijske politike, Vijeće je potom usvojilo zaključke u kojima je izložilo viziju europske industrije 2030, te Europska komisija je 2020. godine objavila novu industrijsku strategiju. Potreba za provođenjem ambiciozne europske industrijske politike je kako bi industrija EU-a postala:

- održivija,
- zelenija,
- konkurentnija na svjetskoj razini,
- otpornija.

Uslijed krize izazvane bolešću COVID-19, Komisija je 2021. godine ažurirala novu industrijsku strategiju kako bi se ojačala otpornost jedinstvenog tržišta i osigurala vodeći položaj EU-a u usporednoj tranziciji. Prema Europskoj komisiji (2022), pandemija bolesti COVID-19 snažno je utjecala na gospodarstvo EU-a. Njezin se učinak razlikuje ovisno o ekosustavima i veličini poduzeća. Kriza je razotkrila međuovisnost globalnih lanaca vrijednosti i pokazala ključnu ulogu globalno integriranog i funkcionalnog jedinstvenog tržišta. Gospodarstvo EU-a bilježi pad za 6,3%, pad prometa u 60% MSP-ova (malog i srednjeg poduzetništva) 2020., pad trgovine unutar EU-a za 24% u drugom i trećem tromjesečju 2020., smanjenje zaposlenosti MSP-ova 2020. za 1,7% (1,4 milijuna radnih mjesta), očekivano smanjenje ulaganja 2021. u 45% poduzeća.

Prema Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. godine (2020), želi se utjecati na rast gospodarstva na regionalnoj, nacionalnoj, europskoj i globalnoj

razini kao aktom strateškog planiranja razvoja Republike Hrvatske. Vizija Hrvatske u razvojnim smjerovima i strateškim ciljevima elementi su strateškog okvira koji je rezultat konstruktivnog dijaloga svih dionika Međuresorne radne skupine i radnih skupina za tematske i horizontalne politike. Ključni preduvjeti za stabilan i održiv rast Hrvatske do 2030. godine su održavanje makroekonomske stabilnosti i povezanost razvojnih smjerova i strateških ciljeva nacionalne razvojne strategije 2030. Strateški ciljevi Hrvatske do 2030. su:

1. Konkurentno i inovativno gospodarstvo
2. Obrazovani i zaposleni ljudi
3. Učinkovito i djelotvorno pravosuđe, javna uprava i upravljanje državnom imovinom
4. Globalna prepoznatljivost i jačanje međunarodnog položaja i uloge Hrvatske
5. Zdrav, aktivan i kvalitetan život
6. Demografska revitalizacija i bolji položaj obitelji
7. Sigurnost za stabilan razvoj
8. Ekološka i energetska tranzicija za klimatsku neutralnost
9. Samodostatnost u hrani i razvoj biogospodarstva
10. Održiva mobilnost
11. Digitalna tranzicija društva i gospodarstva
12. Razvoj potpomognutih područja i područja s razvojnim posebnostima
13. Jačanje regionalne konkurentnosti.

Definirani smjerovi i ciljevi usmjereni su prema oporavku gospodarstva nakon utjecaja globalne krize izazvane pandemijom COVID-19. Postavljeni ciljevi doprinose većoj otpornosti gospodarstva i društva u budućim krizama, te su u okviru Europskog zelenog plana i Europskog teritorijalnog programa 2030. godine koji je temelj održivom, uključivom i inovativnom razvoju Hrvatske. RH novim razvojnim strategijama pokušava učiniti gospodarstvo naprednijim, a jedan od glavnih pokretača rasta trebao bi biti povećanje investicija osobito onih u istraživanje, razvoj i inovacije povezane s tehnologijom koje bi trebale dati snažan doprinos ukupnom gospodarskom rastu. Cilj je dostići EU prosjek po ulaganju u istraživanje i razvoj te privući investicije koje će transformirati hrvatsku prerađivačku industriju odnosno dostići digitalnu transformaciju procesa unutar prerađivačko proizvodnih procesa. Takva transformacija

procesa unutar prerađivačke industrije koja se događa u suvremeno doba je zapravo proces transformiranja „klasične“ industrije u novu suvremenu Industriju 4.0. Industriju 4.0 obilježava niz novih i inovativnih tehnologija kroz digitalizaciju industrije (HGK 2020). Iako poduzeća danas koriste brojnu naprednu tehnologiju pojedinačno cilj Industrije 4.0. je razvijanje „pametnih tvornica“ koje će potpuno integrirati tehnologiju u svoje poslovanje. Iz razloga što je Industrija 4.0 budućnost poslovanja bitno je da se Nacionalna razvojna strategija RH prilagodi suvremenom dobu te omogući lakše ulaganje u nove oblike industrije.

4.1. Ključni pokazatelji industrije u Hrvatskoj

Prema Industrijskoj strategiji (2014) identificirali su se glavni problemi kao i glavni uzroci negativnih trendova od kojih su najvažniji: 1) loše institucionalno okruženje, 2) niska razina izravnih stranih ulaganja u industriju, 3) niska razina visokoobrazovane radne snage u ukupnoj radnoj snazi, 4) nedovoljno ulaganje u istraživanje i razvoj, 5) niska razina produktivnosti rada, 6) otežan pristup tržištu kapitala i visoka cijena kapitala, 7) niska razina tehnološke opremljenosti, 8) neusklađenost obrazovnog sustava i potreba industrije. Kako ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2014) ističe, sadašnji položaj hrvatske industrije je relativno loš, jer prevladava na proizvodnim aktivnostima niske dodane vrijednosti koji su nekonkurentni, a kao glavni razlozi za tako „lošu“ poziciju su: niska razina opremljenosti rada kapitalom, izrazito niska razina ulaganja u inovacije i razvoj novih proizvoda i usluga te niska razina udjela visokoobrazovane radne snage u ukupnome broju zaposlenih.

Kako je strateška pozicija razvijenih zemalja prvenstveno usmjerena na one razine vrijednosnoga lanca gdje se ostvaruje visoka razina dodane vrijednosti, jasno je da se razvoj industrije mora usmjeravati prema onim područjima gdje realno postoji mogućnost za strateško pozicioniranje na višim razinama dodane vrijednosti. Prirodni resursi jako su važni za uspjeh industrije u nekoj zemlji, a može se reći da RH obiluje prirodnim resursima poput vode, također još uvijek nedovoljno istražene zalihe prirodnog plina i nafte kojima raspolaže, ali koje su u direktnoj suprotnosti s turizmom, te se RH treba odlučiti želi li zadržati trenutnu (po nekima previsoku) razinu udjela turizma u BDP-u ili resurse preusmjeriti na izvozno propulzivne i tehnološki

zahtjevnije proizvodnje. U nastavku će se pokušati, na temelju prikupljenih i obrađenih statističkih podataka, dati uvid u glavne odrednice i značaj industrije u RH.

5. Obilježja hrvatske prerađivačke industrije

Prerađivačka industrija predstavlja, kako je već više puta istaknuto, najznačajniji segment industrije, te je osnovna determinanta industrijskog razvoja. To potvrđuje i činjenica kako je Europska komisija označila prerađivačku industriju kao stup razvoja budućeg gospodarstva u svom Izvješću o konkurentnosti 2013. godine. U tablici 1. bit će prikazani pokazatelji industrije u RH.

Tablica 1. Ključni indikatori hrvatske industrije

Indikatori	2010.	2013.	2019.
Ukupan broj zaposlenih u industriji (000)	282	267	307
<i>% u ukupnoj zaposlenosti Hrvatske</i>	16,5	17,7	18,3
Prosječne neto mjesečne plaće (kn)	4.641	4.920	5.970
Aktivne pravne osobe	13.779	15.277	14.515
<i>% svih aktivnih pravnih osoba Hrvatske</i>	9,73	9,8	9,8
Izvoz (mil.\$ 2002.-2007.; mil.eura 2009.-2011.)	8.099	9.600	15.200
<i>% ukupnog izvoza Hrvatske</i>	90,9	87,5	90
Uvoz (mil.\$ 2002.-2007.; mil.eura 2009.-2011.)	12.399	13.307	22.276
<i>% ukupnog uvoza Hrvatske</i>	81,91	80,51	89,17
Udio prerađivačke industrije u strukturi BDP-a (%)		12,6	11,9

Izvor: autor prilagodio i aktualizirao prema nacrtu iz: Drvenkar, 2012

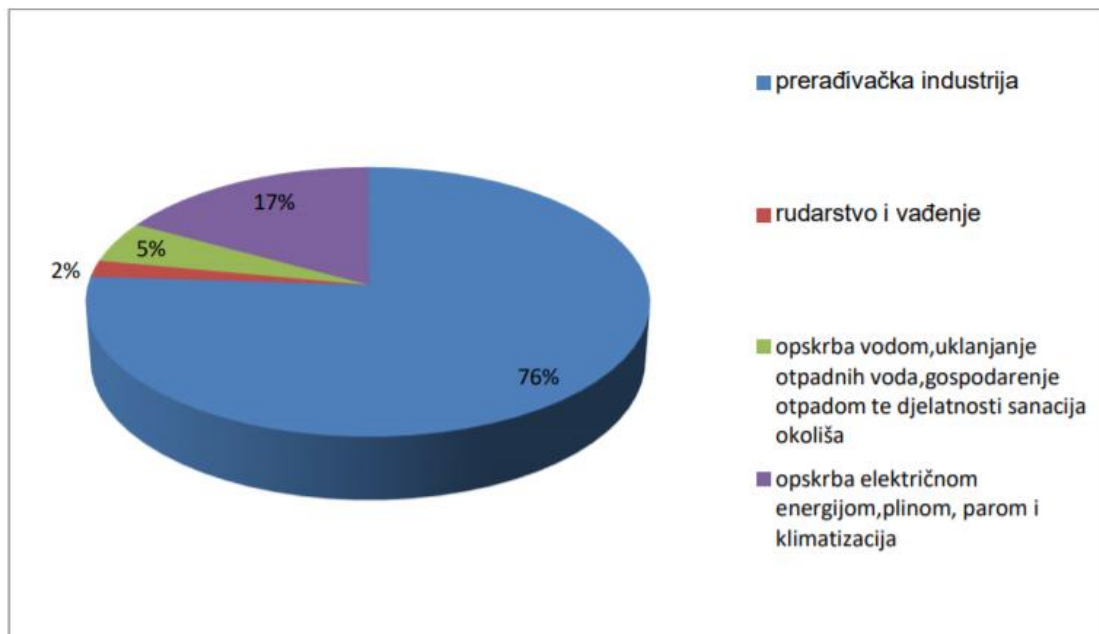
Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji u prema raspoloživim dokumentima Državnog zavoda za statistiku (2022) u 2010. godini iznosio je 283.000 zaposlenika, dok je 2013. godine (godina ulaska RH u EU), prerađivačka industrija imala 267.000

zaposlenika što je pad od 5,6%. Kako bi eliminirali utjecaj COVID-19 promatrat će se i 2019. godina u kojoj je broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji iznosio 307.000 zaposlenih što je u odnosu na 2010. godinu (povećanje od 13%). U 2019. godini od ukupnog broja zaposlenih osoba 18,3% bilo je zaposleno upravo u prerađivačkoj industriji. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2022) udio prerađivačke industrije u strukturi BDP – a za 2019. godinu iznosio je 11,9%, dok su opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom te opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša u strukturi BDP – a sudjelovali s ukupno 3,3%. U 2013. godini udio prerađivačke industrije u BDP – u iznosio je 12,6%, a 2008. godini, godini svjetske krize udio je bio 13,5%.

Ukupan izvoz RH u 2013. godini iznosio je 9,6 milijarde eura, a samo prerađivačka industrija ostvarila je vrijednost izvoza u iznosu od 8,4 milijarde eura, odnosno prerađivačka industrija 2013. godine ostvarila je 87,5% ukupnog izvoza Republike Hrvatske. Nakon ulaska RH u EU vrijednost izvoza značajno je porasla, pa je tako vrijednost izvoza u 2019. godini iznosio 15,2 milijarde eura, a prerađivačka industrija sudjelovala je s čak 90% u ukupnom hrvatskom izvozu te je ostvarila izvoz u vrijednosti od 13,7 milijardi eura. U 2013. godini u prerađivačkoj industriji bilo je 15.277 aktivnih pravnih osoba, dok je u 2019. godini broj aktivnih pravnih osoba iznosio 14.213, odnosno dogodilo se smanjenje za 6,9%. Prema raspoloživim dokumentima Državnog zavoda za statistiku (2022).

U grafu 1. može se vidjeti da se u RH najveći dio industrije odnosi upravo na prerađivačku industriju koja čini 76%, zatim sa 17% slijedi opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, dok najmanje udjele u industriji imaju sektori opskrbe vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom, djelatnosti gospodarenja otpadom s 5% i rudarstvo i vađenje s 2%, te ako usporedimo 2014. godinu udio prerađivačke industrije narastao je za 1%.

Grafikon 1. Udjeli u industriji

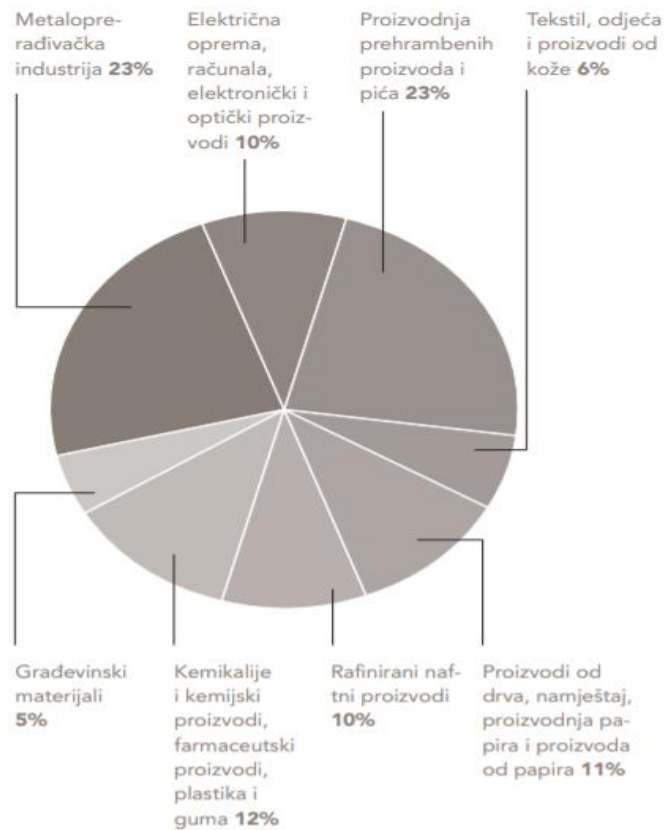

Izvor: Izrada autora, HGK, 2018

Najsnažnije izvozno orijentirane su tradicionalne grane prerađivačke industrijske, kako slijedi: metalprerađivačka industrija s 24,8%, kemija, farmacija te plastika i guma (obuhvaća proizvodnju kemikalija i kemijskih proizvoda, proizvodnju plastike i gume te farmaceutsku industriju) s 16,4%, proizvodnja računala, električnih proizvoda i električne opreme 10,0% proizvodnja prehrambenih proizvoda s 9,5%, proizvodnja naftnih derivata sa 7,3%.³⁰

Prerađivačka industrija je, dakle, jedan od sektora s najvećim udjelom u strukturi BDP-a i ukupnoj zaposlenosti, a kako je rečeno, čini najveći dio u ukupnom izvozu. U grafu 2. analizira se udio pojedinih grana u prerađivačkoj industriji po ukupnom prihodu. U grafu se može vidjeti da se prema ukupnom prihodu, najveći dio od 23% odnosi na prehrambenu i metalprerađivačku industriju, dok građevinski materijali sudjeluju s 5% u ukupnom prihodu i uz tekstil, odjeću i proizvode od kože najmanje doprinose.

Grafikon 2. Udio pojedinih grana u prerađivačkoj industriji po ukupnom prihodu za 2016. godinu

Izvor: autor preuzeo gotovo grafičko rješenje iz: Hrvatska gospodarska komora, 2016

Ako prerađivačku industriju gledamo prema broju zaposlenih po granama što pokazuje graf 3., može se vidjeti da je najviše zaposlenih u metalopreradaivačkoj industriji s 25%, a najmanje zaposlenih ima u sektoru rafiniranih naftnih proizvoda. U tablici 1. prikazani su godišnji indeksi industrijske proizvodnje u RH u razdoblju od 2005. do 2019. godine, a kao bazna godina izabrana je 2015. godina (2015=100). Iz tablice se može vidjeti kako je RH imala rast industrijske proizvodnje sve do 2008. godine. Može se zapravo reći da je RH još od sredine 90-ih godina bilježila lagan, ali konstantan rast industrijske proizvodnje, sve do financijske krize koja se dogodila 2008. godine te od tada pa sve do 2014. godine hrvatska industrija bilježi pad u proizvodnji.

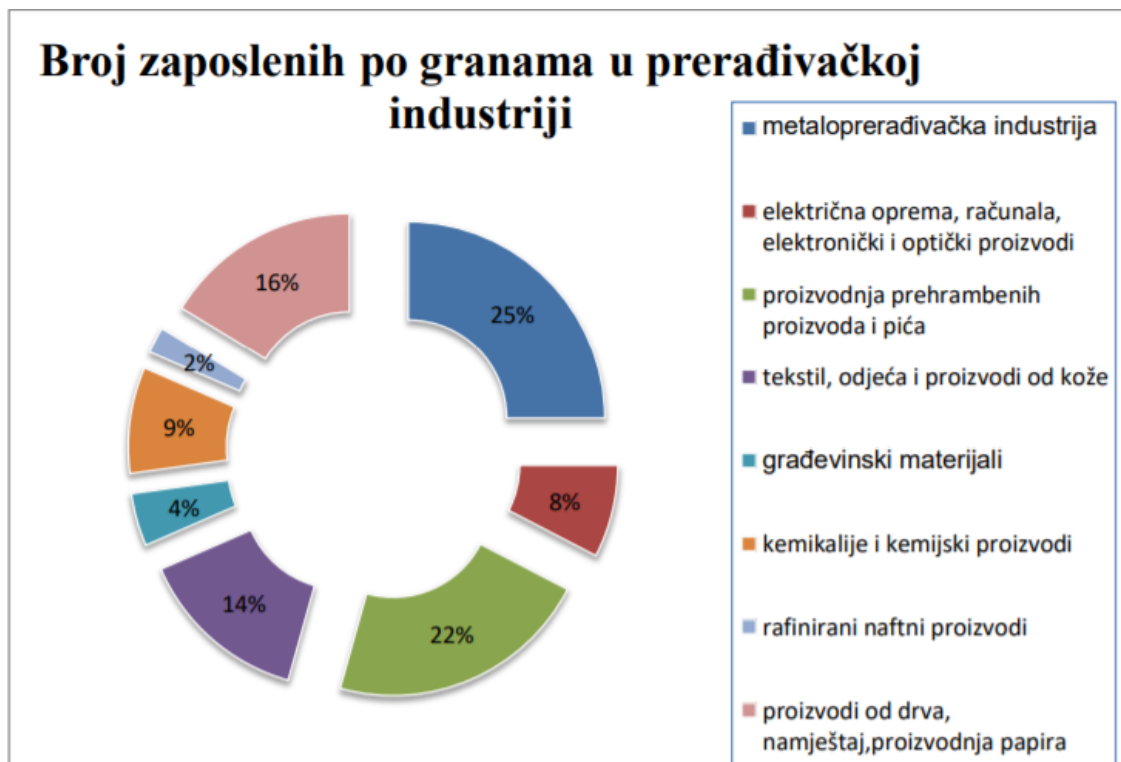
Tablica 2. Indeks obujma industrijske proizvodnje, ukupno, prema GIG-u 2009. te područjima i odjeljcima (2015=100)

Ukupno industrija	2005	XII	109,1
	2006	XII	114,9
	2007	XII	117,3
	2008	XII	108,2
	2009	XII	106,5
	2010	XII	103,1
	2011	XII	103,6
	2012	XII	97,9
	2013	XII	96,9
	2014	XII	98,4
	2015	XII	102,7
	2016	XII	106,9
	2017	XII	107,5
	2018	XII	106,4
	2019	XII	104,8

Izvor: izrada autora prema Državnom zavodu za statistiku, 2022

Prema Državnom zavodu za statistiku (2016) broj zaposlenih u industriji činio je 31,2% od ukupno zaposlenih u RH. U prerađivačkoj industriji koja zapošljava oko 91% ukupnog broja zaposlenih u domaćoj industriji, godine 2016. bio je 0,2% manje zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu. Najveći pad zaposlenih zabilježen je u proizvodnji rafiniranih naftnih proizvoda, no riječ je to o sektoru industrije koji u ukupnom udjelu zaposlenih sudjeluje s manje od 5% zaposlenih.

Grafikon 3. . Broj zaposlenih prema granama u prerađivačkoj industriji

Izvor: autor prema: Hrvatska gospodarska komora, 2018

5.1. Proces deindustrijalizacije

Deindustrijalizacija je zapravo proces smanjivanja udjela industrije u nekom gospodarstvu. Ona se smatra prirodnim tijekom razvoja određene industrije i ne smatra se problemom baš kako je i opisano. Autori Obadić i Tica (2016) naglašavaju kako razvoj industrije slijedi određenu putanju, naime industrija i njen udio u ukupnoj zaposlenosti i bruto domaćem proizvodu najprije rastu do određene točke nakon čega dolazi do njenog prirodnog, ali značajnog smanjenja dok udio usluga raste. Veći interes za industrijskom proizvodnjom u EU-u nakon globalne financijske krize može se objasniti slabljenjem uloge industrija u EU-u u razdoblju od 90-ih godina prošlog stoljeća do pojave globalne financijske krize u 2008. godini. Pri tome je značajno istaknuti da se deindustrijalizacija u navedenom razdoblju nije odvijala na jedinstven način. Naime, postoje empirijski nalazi koji govore da se smanjenje zaposlenosti u proizvodnom sektoru pojavljuje usporedno s povećanjem produktivnosti proizvodnog sektora bilo NUTS 2 regije (Stojčić, Aralica i Anić, 2019) ili nacionalne ekonomije (Stojčić, Aralica, 2018), pri čemu to povećanje može biti veće ili manje u odnosu na povećanje produktivnosti u uslužnom sektoru. Dodatno su moguće pojave pozitivne i

negativne deindustrijalizacije. Pozitivna deindustrijalizacija jest pojava u kojoj se smanjenje broja zaposlenih u proizvodnom sektoru događa usporedno s povećanjem broja zaposlenih u uslužnom sektoru, za razliku od negativne deindustrijalizacije kod koje se smanjenje zaposlenosti u proizvodnom sektoru događa usporedno s povećanjem ukupnog broja nezaposlenih u gospodarstvu.

6. Komparativna analiza prerađivačke industrije u Hrvatskoj i EU

U sljedećim poglavljima bit će objašnjeni indikatori razvijenosti i konkurentnosti industrije.

6.1. Analiza indikatora razvijenosti i konkurentnosti industrije

Kao jedan od najvažnijih indikatora razvijenosti industrije je Indeks industrijske konkurentnosti koji pokazuje performanse konkurentnosti pojedine zemlje u proizvodnji i izvozu proizvedenih proizvoda. Prema autorima Kumra, N., Deđer, K., Türkcan, B. (2008) Indeks industrijske konkurentnosti predstavlja geometrijski prosjek 7 indikatora prerađivačke industrije i izvoza:

- Indikator 1- eng. *MVapc: Manufacturing Value Added per capita*- dodana vrijednost po glavi stanovnika u prerađivačkoj industriji,
- Indikator 2: eng. *MXpc: Manufactured exports per capita* - izvoz po glavi stanovnika u prerađivačkoj industriji,
- Indikator 3: eng. *MHVAsH: Medium and High Tech Manufacturing Value Added share in total manufacturing value added*- Udio srednje i visoko tehnoloških proizvoda u prerađivačkoj industriji,
- Indikator 4: eng. *MVAsH: Manufacturing Value Added share in total GDP*- udio prerađivačke industrije u BDP-u,
- Indikator 5: eng. *MHXsh: Medium and High Tech manufactured Export share in total manufactured exports*- udio visoko i srednje tehnoloških proizvoda u izvozu,
- Indikator 6: eng. *ImWMVA: Impact of a country on World Manufacturing Value Added*- utjecaj zemlje na svjetsku prerađivačku industriju i
- Indikator 7: eng. *ImWMT: Impact of a country on World's Manufactures Trade*- utjecaj zemlje na vanjskotrgovinsku razmjenu u svijetu

Prema Državnom zavodu za statistiku (2015) porezi na proizvode podrazumijevaju i uključuju sve carine i uvozne pristojbe, PDV, posebne poreze (trošarine) i slične poreze. Subvencije na proizvode predstavljaju nepovratna sredstva koja država daje tržišnim proizvođačima. Ostali porezi na proizvodnju jesu porezi na vlasništvo i uporabu zemljišta, zgrade i druge objekte, poreze na upotrebu fiksne imovine, poreze na ukupne nadnice i plaće, poreze na zagađenje i slično. Nadalje, analizira se i stavka izvoza prerađivačke industrije. Izvoz je vrlo važan budući da povećanje izvoza stvara radna mjesta odnosno smanjuje nezaposlenost. Zbog financijskih i drugih ograničenja unutarnjeg tržišta, jedino izvozno orijentirana ekonomija može maloj zemlji jamčiti dugoročno održiv gospodarski rast. U razdobljima nestabilnosti i recesije izvozno orijentirane zemlje se brže oporavljaju od ostalih ekonomija te njihove krize traju kraće i za posljedicu imaju manji broj zatvorenih radnih mjesta. Budući da je neto izvoz, kao razlika izvoza i uvoza sastavnica BDP-a njegov rast znači ujedno i rast BDP-a, a iznos ima utjecaj na razinu državnog deficita. Izvoz povećava devizne rezerve i unaprjeđuje kompetitivne prednosti zemlje usvajanjem novih znanja i tehnologija. Izvozne zemlje su stabilnije u svom poslovanju i imaju tendenciju održivog razvoja. Izvoz smanjuje ovisnost o domaćem tržištu i disperzira rizik, pa izvozna društva imaju veće šanse za opstanak. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (2021).

Također, jedan od bitnih indikatora jest i udio srednjih i visokih tehnologija u bruto dodanoj vrijednosti te u ukupnom izvozu prerađivačke industrije. Naime, visoke tehnologije karakteristične su po jedinstvenosti i progresivnosti, a popularne su u razvijenim zemljama. Niske i srednje tehnologije razvijenih zemalja, stvaranjem novih proizvoda, postaju novi proizvodi za zemlje u razvoju. Roba, rad, kapital i zemljište, komponente su međunarodne trgovine visokih tehnologija. Prednost novih tehnologija omogućavao je besplatne razmjene tehničkih i znanstvenih postignuća Smiljčić, Livaja i Acalin (2017).

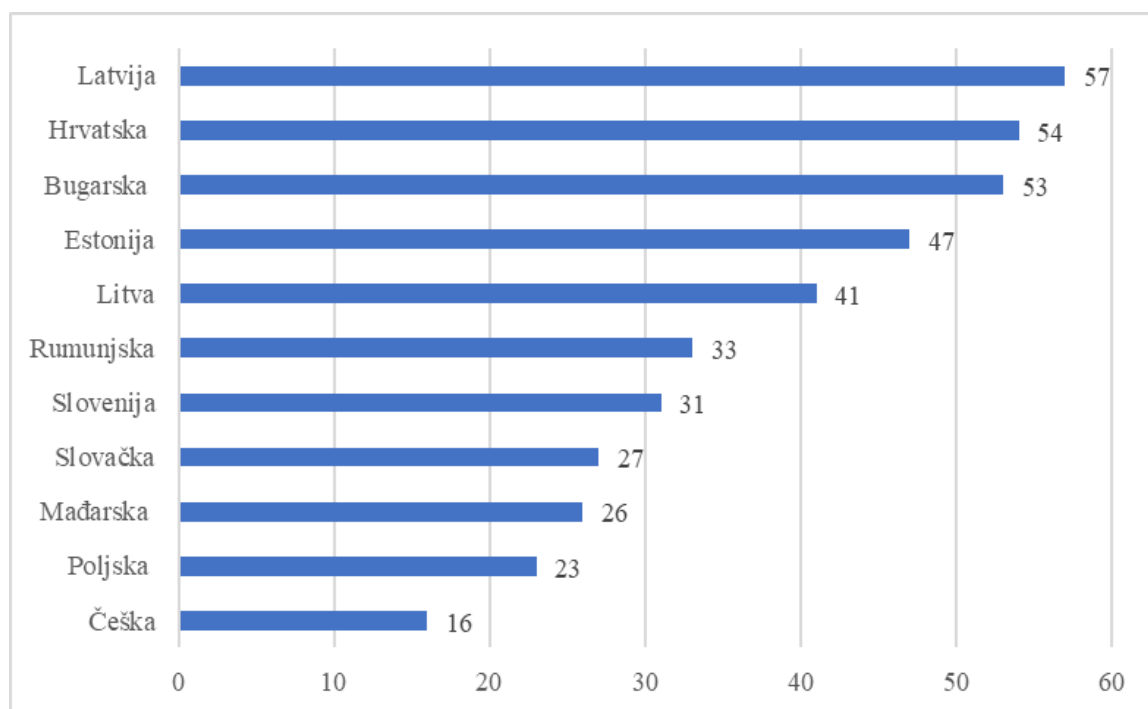
Udio bruto dodane vrijednosti u bruto domaćem proizvodu bitan je s aspekta važnosti bruto domaćeg proizvoda. Uobičajeno se gospodarski, odnosno ekonomski razvoj izražava bruto domaćim proizvodom koji se na regionalnoj razini može koristiti za

mjerenje makroekonomske aktivnosti i rasta i za pružanje osnove za usporedbe između regija. Bruto domaći proizvod definira se kao ukupan zbroj cjelokupne gospodarske aktivnosti u jednoj zemlji, neovisno o tome tko posjeduje proizvodna sredstva Stutely, (2007). Nadalje, intenzitet industrijalizacije mjeri se prosjekom udjela bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije u bruto domaćem proizvodu i udjelom djelatnosti srednje i visoke tehnologije u bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije. Prvi omjer objašnjava ulogu proizvodnje u gospodarstvu, a drugi tehnološku složenost proizvodnje (Urenio, 2005).

6.2. Trendovi CEE zemalja u EU i gdje je Hrvatska?

Konkurentnost europske industrije sve više ovisi o znanju, vještinama i kreativnosti njezine radne snage i građana. Velik i raznolik izbor talenata te manjak vještina i neusklađenost ponude i potražnje na tržištu rada negativno utječu na inovacije, rast i zapošljavanje. EU je tijekom posljednje tri godine ostvario velik napredak donošenjem mjera od ključne važnosti za jačanje europske industrijske baze. Države članice i Europski parlament uspjeli su zajedničkim naporima povećati razine ulaganja, razviti ključne razvojne i nove tehnologije, proširiti unutarnje tržište u područjima koja su važna za europsku industriju, kao što su kapital, energija, digitalizacija i razvoj vještina, i utvrdili nova pravila za rastuća tržišta, primjerice pravila o učinkovitosti resursa. Napredak zemalja se može najbolje prikazati tzv. Indeksom industrijske konkurentnosti (*eng. Competitiveness Industrial Performance Indeks - CIP*) kako je već istaknuto u uvodu poglavlja, a koji objavljuje UNIDO (UNIndustrial Development Organization). Kretanja su prikazana u sljedeća dva grafikona prema kojima je RH u 2019. godini zauzela nisku 54 poziciju u svijetu (predzadnje mjesto od svih promatranih CEE zemalja), odnosno njezin indeks industrijske konkurentnosti je iznosio svega 0,05%.

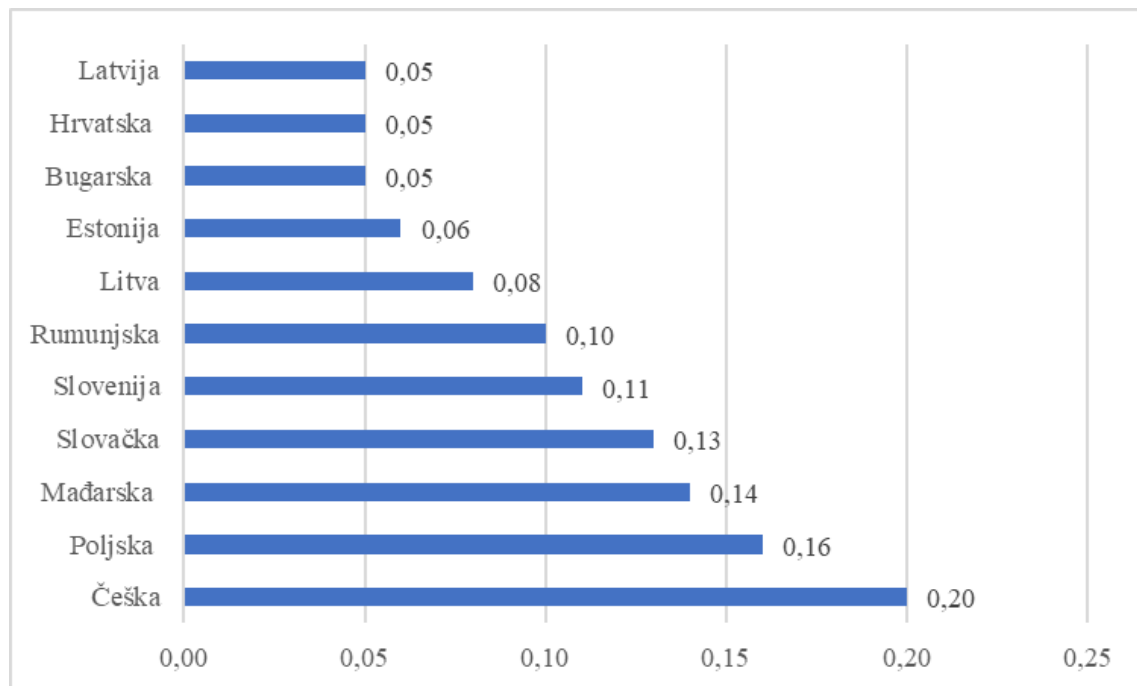
Grafikon 4. Svjetski poredak CEE zemalja prema indeksu industrijske konkurentnosti - 2019.

Izvor: autor prema: United Nations, Industrial Development Organization, 2021

Ukoliko se promatra indeks industrijske proizvodnje po zemljama, vidljivo je da Češka, u odnosu na druge CEE zemlje, zauzima najbolju poziciju (16. mjesto u svjetskom poretku), a slijede ju Poljska, Mađarska i Slovačka. Od svih promatranih zemalja, Latvija je na posljednjem, 57. mjestu u svjetskom poretku.

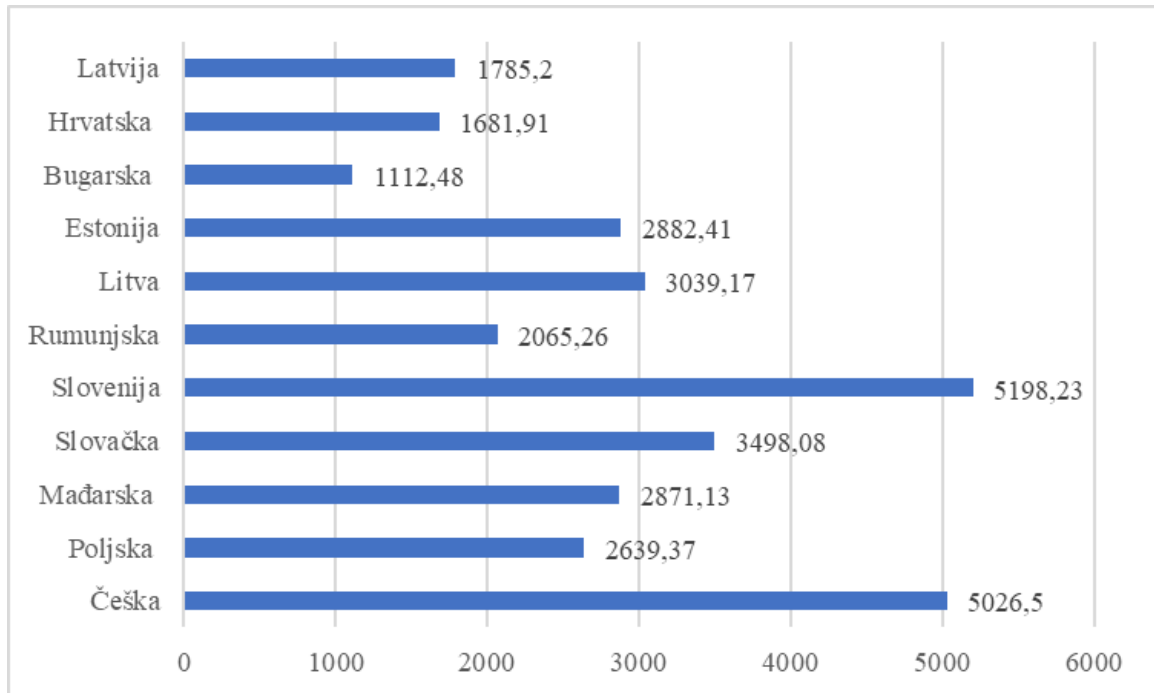
Grafikon 5. Indeks industrijske konkurentnosti CEE zemalja - 2019.

Izvor: autor prema:United Nations,IndustrialDevelpmentOrganization, 2021

Prilikom realiziranja nove vrijednosti, općenito u EU, među prvima je općenito industrija, iza nje su trgovina, prijevoz, turizam i ugostiteljstvo. Unatoč tome što prerađivačka industrija predstavlja glavnu aktivnost u svim državama EU, njezin udio se polako smanjuje u prethodnim godinama. U RH posebice iznad prerađivačke industrije prednjači trgovina i prijevoz. U sljedećem grafikonu je i prikazan bruto dodana vrijednost djelatnosti prerađivačke industrije po stanovniku, u dolarima, u 2019. godini. Iz grafikona je vidljivo kako RH ima skoro najnižu razine bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije po stanovniku, svega 1682 dolara, te je lošija od RH jedino Bugarska s 1112 dolara po stanovniku. Najbolji položaj zauzima Slovenija s 5198 dolara po stanovniku te potom Češka s 5027 dolara po stanovniku.

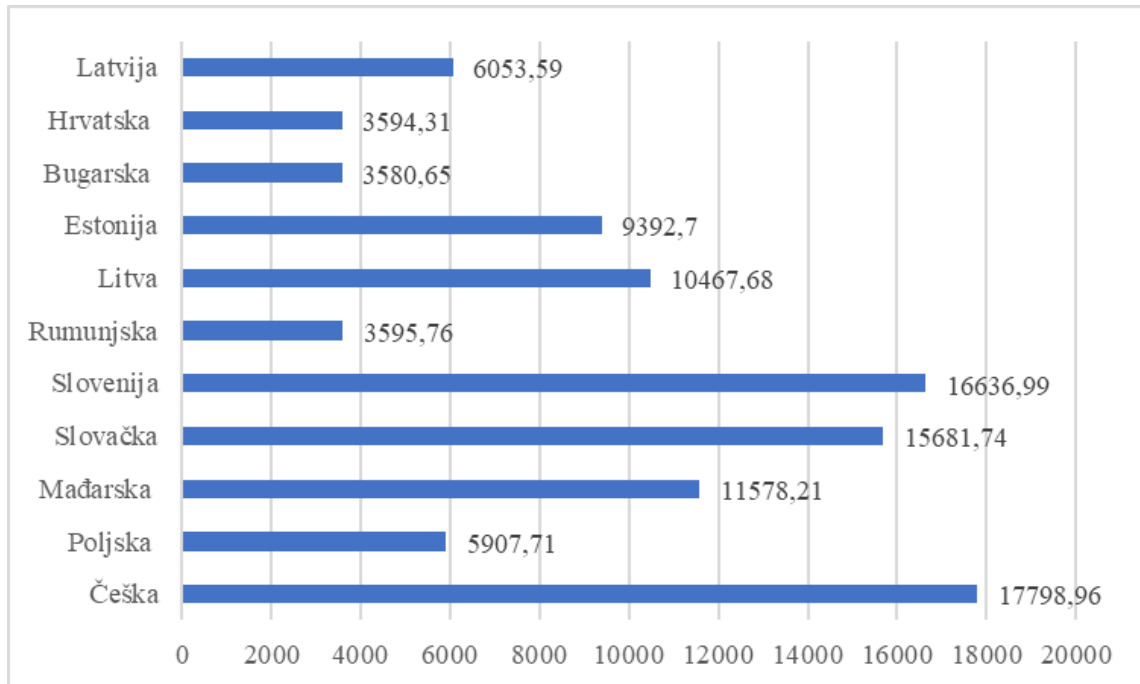
Grafikon 6. Bruto dodana vrijednost djelatnosti prerađivačke industrije po stanovniku, u dolarima - 2019.

Izvor: autor prema:United Nations,IndustrialDevelopmentOrganization, 2021

Što se tiče rasta izvoza prerađivačke industrije nakon ulaska u EU, osnovni razlog je bio veća orijentacija prema europskim tržištima te veća specijalizacija u izvoznim proizvodima s većom komponentom dodane vrijednosti. Mali broj poduzeća u prerađivačkoj industriji je uključen u izvoz robe na inozemna tržišta. Općenito govoreći, RH ima rast robnog izvoza nakon 2013. godine, no istodobno se smanjio sam broj izvoznih poduzeća. Iz navedenog se zaključuje kako je i dalje tipično hrvatsko poduzeće prerađivačke industrije u najvećem obujmu okrenuto prema domaćem tržištu Hrvatska narodna banka (2020). Iz Grafikona 7 je vidljivo kako RH znatno zaostaje za promatranim CEE zemljama, a posebice s drugim zemljama EU, unatoč tome što se nakon ulaska u Europsku uniju bilježe pozitivni trendovi u izvozu prerađivačke industrije (izvoz RH iznosi 3594 dolara po stanovniku). Iza RH je samo Bugarska s 3581 dolara po stanovniku. Najbolje rezultate imaju Češka s 17799 dolara po stanovniku, Slovenija s 16637 dolara po stanovniku te Slovačka s 15682 dolara po stanovniku.

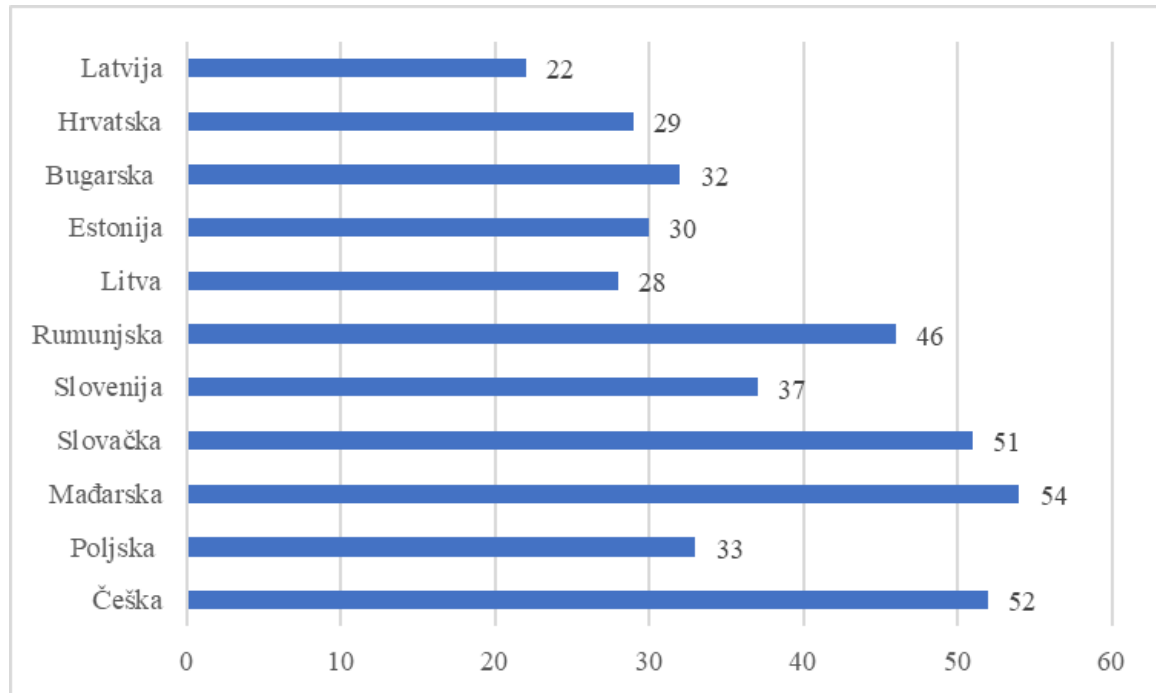
Grafikon 7. Izvoz prerađivačke industrije CEE zemalja po stanovniku, u dolarima - 2019.

Izvor: autor prema:United Nations,IndustrialDevelopmentOrganization, 2021

Upravo zbog ekonomske i financijske krize koja se odrazila na gospodarsku i investicijsku aktivnost u cijelom svijetu, pa tako i u EU, udio bruto ulaganja u fiksni kapital u BDP-u o odabranim zemljama se izrazito smanjio u posljednjih 10 godina. Što se tiče RH, ona bilježi dinamično smanjenje do 2013. godine, a nakon toga bilježi blagi oporavak koji je vrlo blizak prosjeku ostalih zemalja EU. Za RH je specifičan vrlo nizak udio prerađivačke industrije u investicijama u odnosu na ostale zemlje Europske unije, no s prisutnim trendom rasta, ističu Jurlin, Samardžija i Basarac Sertić (2018). Sukladno navedenom, Grafikon 8 prikazuje udio srednjih i visokih tehnologija u bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije u 2019. godini. U ukupnoj dodanoj vrijednosti RH je među posljednjim promatranim CEE zemljama, prema udjelu srednjih i visokih tehnologija. Iza nje je samo Latvija, s udjelom od 22%, dok najviši udio imaju Mađarska (54%), Češka (52%) te Slovačka (51%).

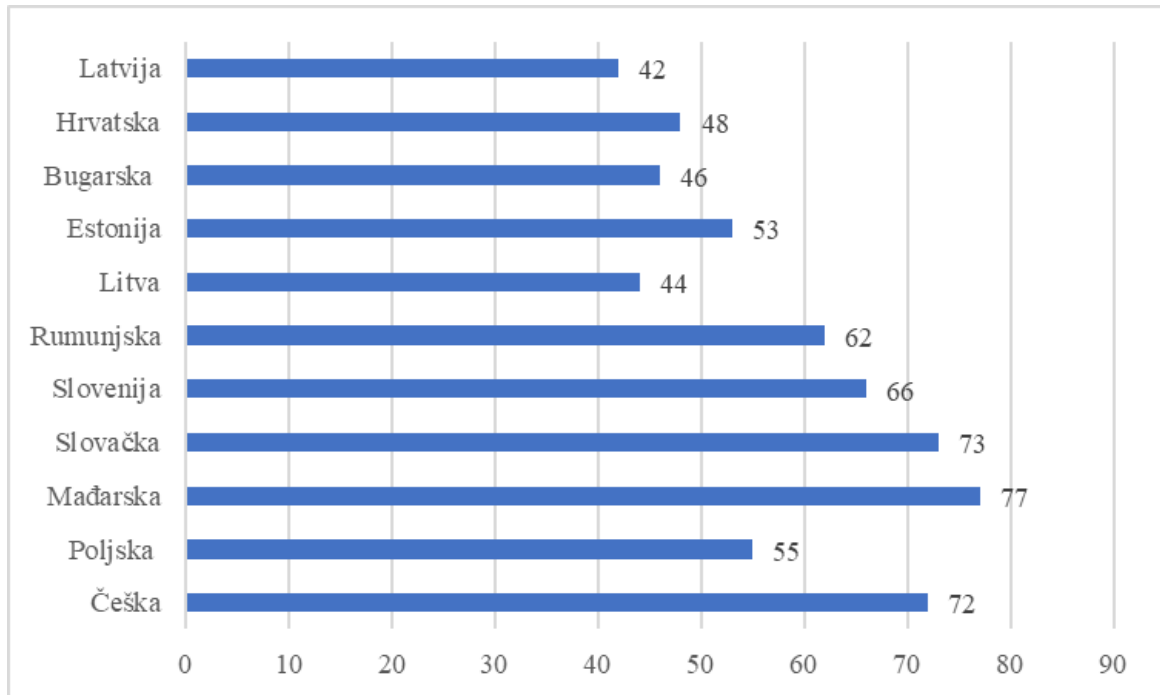
Grafikon 8. Udio srednjih i visokih tehnologija u bruto dodanoj vrijednosti djelatnosti prerađivačke industrije, u % - 2019.

Izvor: autor prema:United Nations,IndustrialDevelopmentOrganization, 2021

Nadalje, na Grafikonu 9 je prikazan udio srednjih i visokih tehnologija u ukupnom izvozu prerađivačke industrije u 2019. godini. Nakon ekonomske krize je dosta zemljama bilježilo zastoj u izvoznjoj konkurentnosti u visokotehnološkim djelatnostima. Udio srednjih i visokih tehnologija u ukupnom izvozu prerađivačke industrije u RH iznosi 48%. Iza Hrvatske u Latvija (s 42%), Litva (sa 44%) te Bugarska (s 46%). Zemlje koje prednjače u udjelu srednjih i visokih tehnologija u ukupnom izvozu prerađivačke industrije su Mađarska (s 77%), Slovačka (s 73%) te Češka (sa 72%).

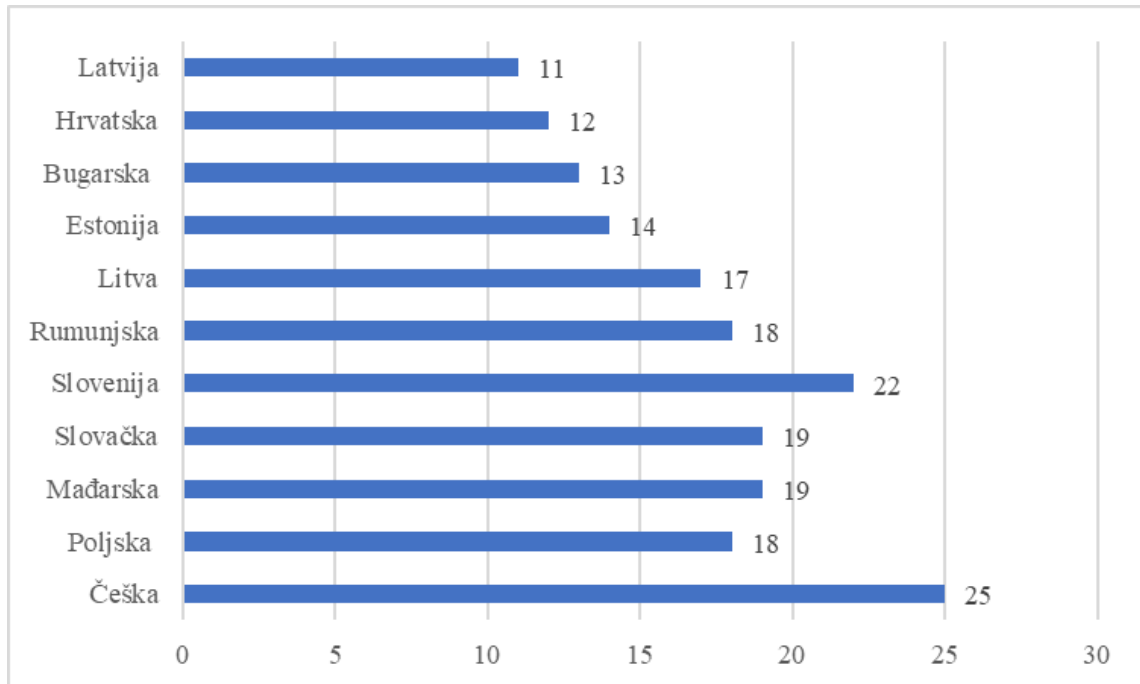
Grafikon 9. Udio srednjih i visokih tehnologija u ukupnom izvozu prerađivačke industrije CEE zemalja u % - 2019.

Izvor: autor prema:United Nations,IndustrialDevelopmentOrganization, 2021

U strukturi BDP-a u 2019. djelatnosti trgovine na veliko i na malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane koje činile su ukupno oko 20% BDP-a i 24% bruto dodane vrijednosti (BDV-a). S druge strane, prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije činile su 16% udjela u BDP-u i 19% udjela u BDV-u (od čega prerađivačka industrija 12% i 15%), a što je prikazano u Grafikonu 10. Najmanji udio bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije u bruto domaćem proizvodu promatranih CEE zemalja ima Latvija, svega 11%. Najveće udjele bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije u bruto domaćem proizvodu promatranih CEE zemalja bilježe Češka (25%) i Slovenija (22%).

Grafikon 10. Udio bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije u bruto domaćem proizvodu pojedine CEE zemlje u % - 2019.

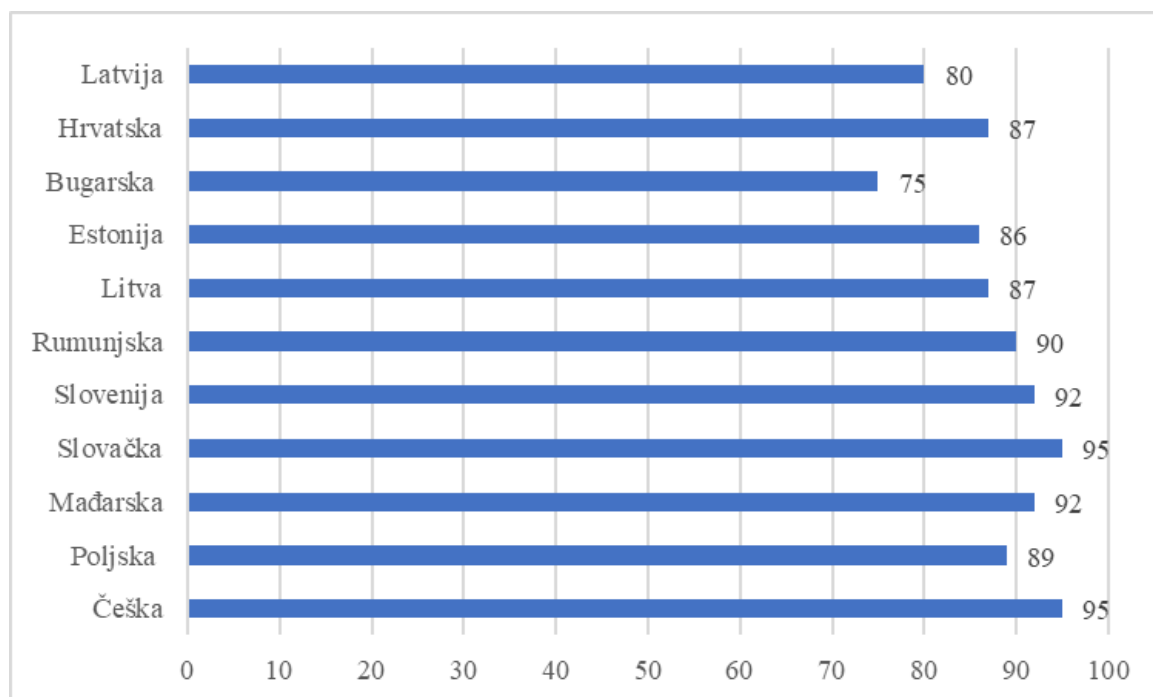

Izvor: autor prema:United Nations,IndustrialDevelopmentOrganization, 2021

Nakon pandemije vezane za korona virus, prerađivačka industrija se među prvima oporavila od početnog šoka te kroz razdoblje pandemije drži tempo postojanog rasta u gotovo svim zemljama EU. RH je po kretanju ukupnog robnog izvoza bila među uspješnijim članicama. Vrijednost izvoza u eurima je u odnosu na 2020. godinu smanjena tek 2,3% odnosno za približno 350 milijuna eura. Ni RH nije izbjegla posljedice osjetnog pada globalne potražnje ili konkretnije pada potražnje na najznačajnijim tržištima. Stoga je vrijednost izvoza proizvoda prerađivačke industrije smanjena za 6,9%, pri čemu je najveći pad zabilježen kod proizvodnje naftnih derivata, motornih vozila i njihovih dijelova, ostalih prijevoznih sredstava koje u najvećoj mjeri čine brodovi i ostala plovila, te odjeće. Premda je i kod prerađivačke industrije veći broj djelatnosti unatoč globalnim trendovima ostvario porast izvoza, pri čemu se može spomenuti prehrambena industrija, najveći je pozitivan utjecaj na ukupno kretanje izvoza imao izvoz djelatnosti rudarstva i vađenja ili konkretnije sirove nafte prema Mađarskoj. Pored toga, značajan rast ostvaren je i kod primarnih djelatnosti - poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, tako da je u velikoj mjeri nadoknađen navedeni pad izvoza prerađivačke industrije Hrvatska gospodarska komora (2021). Grafikon 11. prikazuje udio izvoza prerađivačke industrije u ukupnom izvozu pojedine CEE zemlje

u 2019. godini. U Hrvatskoj takav udio izvoza prerađivačke industrije iznosi 87% (na istoj poziciji kao i Litva). Iza Hrvatske su Bugarska sa svega 75% i Latvija s 80%. Najveći udio izvoza prerađivačke industrije u ukupnom izvozu promatranih CEE zemalja zauzele su sljedeće zemlje: Češka (95), Slovačka (95%), Mađarska (92%), Slovenija (92%) i Rumunjska (90%).

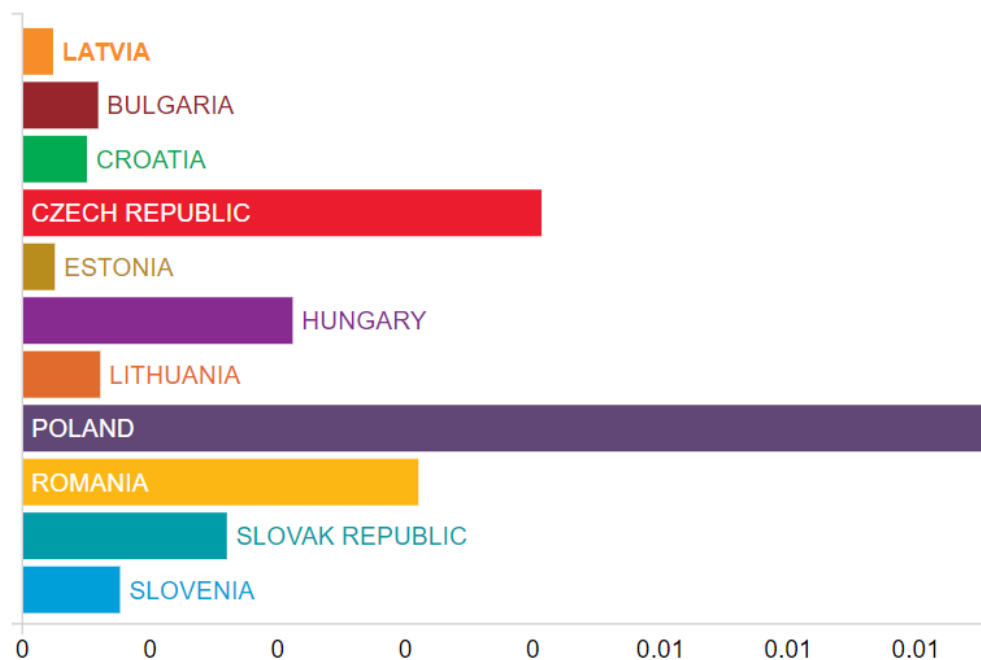
Grafikon 11. Udio izvoza prerađivačke industrije u ukupnom izvozu pojedine CEE zemlje u % - 2019.

Izvor: autor prema:United Nations,IndustrialDevelopmentOrganization, 2021

U sljedećim grafikonima će biti prikazan utjecaj pojedine promatrane CEE zemlje na svjetsku prerađivačku industriju i na vanjskotrgovinsku razmjenu u svijetu.

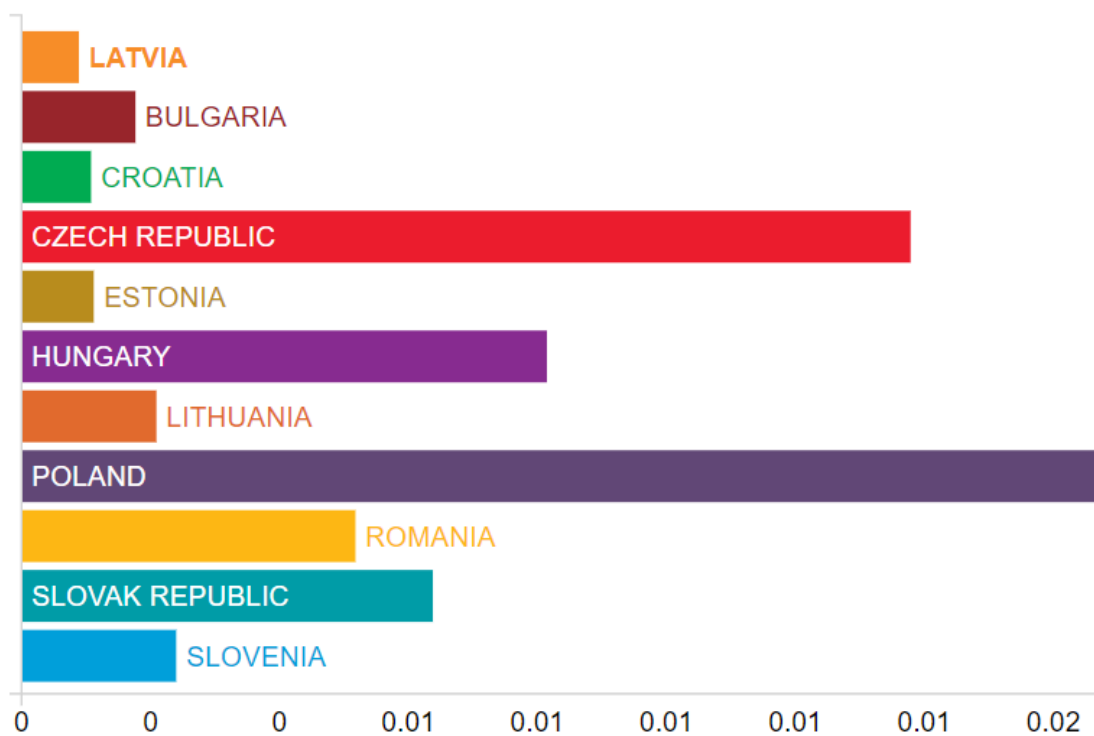
Grafikon 12. Utjecaj pojedine promatrane CEE zemlje na prerađivačku industriju – 2018.

Izvor: autor prema: United Nations, Industrial Development Organization, Databases, 2021

Vidljivo je da je utjecaj svih zemalja vrlo nizak. Najveći utjecaj na svjetsku prerađivačku industriju od svih promatranih zemalja ima Poljska, kao i na vanjskotrgovinsku razmjenu, no unatoč tome, generalno gledajući, utjecaj je vrlo nizak.

Grafikon 13. Utjecaj pojedine promatrane CEE zemlje na vanjskotrgovinsku razmjenu u svijetu – 2018.

Izvor: autor prema: United Nations, Industrial Development Organization, Databases, 2021

7. Zaključak

Može se zaključiti kako je prerađivačka industrija u RH jedna od najvažnijih industrija za hrvatsko gospodarstvo. Prerađivačka industrija je tehnološki dinamičnija od ostalih djelatnosti iz razloga što se u prerađivačkoj industriji bilježi veći rast produktivnosti, a tehnološka dostignuća koja se zapravo događaju u prerađivačkoj industriji prelijevaju se na ostale sudionike u ekonomiji. Brojni su razlozi zbog kojih prerađivačka industrija značajnija od ostalih djelatnosti kao na primjer njezine veze „prema naprijed“ i „prema nazad“ koje su značajnije nego u ostalim djelatnostima pa su puno veći učinci prelijevanja, također proizvodi prerađivačke industrije nisu ograničeni potražnjom domaćeg tržišta pa je moguće ostvarivanje ekonomije obujma rastom outputa, uz to prerađivačka industrija ima puno veći kapacitet apsorpiranja niskokvalificiranih radnika. To su neki od razloga zašto razvoj prerađivačke industrije ima puno prednosti za zemlje u razvoju.

Iako industrija ima tako značajnu ulogu za svako gospodarstvo glavni pokretač hrvatskog gospodarstva od osamostaljenja je bio turizam koji u ukupnoj strukturi BDP – a sudjeluje s čak 20%, a to čini RH državnim s najvećim udjelom turizma u BDP – u EU. Takva ovisnost proračuna o jednom sektoru, koji je posebno osjetljiv na šokove u gospodarstvu nije dobra. Kako bi se industrija u zemlji mogla razvijati i pratiti svjetske trendove potrebno je imati dobro planiranu i implementiranu industrijsku politiku. Kako je naglašeno u radu uloga industrijske politike je stvaranje i oblikovanje tržišta a ne samo rješavanje tržišnih neuspjeha. Hrvatska zapravo dugi niz godina nije imala jasno planiranu industrijsku politiku kojom bi se odredio željeni smjer kretanja industrije u RH, no ipak za razdoblje od 2014. – 2020. godine Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja ističe kako je potrebno stvaranje stabilnog investicijskog okruženja, poticanje strateške suradnje industrije i obrazovnog sustava, rekonstrukcija javne uprave i administracije te razvoj tržišta kapitala kao prioritetna područja koja mogu potaknuti rast industrije. Također, prema industrijskoj strategiji Republike Hrvatske glavni problemi hrvatske industrije koji su ujedno i glavni uzroci negativnih trendova su loše institucionalno okruženje, niska razina izravnih stranih ulaganja u industriju, niska razina visokoobrazovne radne snage u ukupnoj radnoj snazi, nedovoljno ulaganje u istraživanje i razvoj, otežan pristup tržištu kapitala i visoka cijena kapitala te neusklađenost obrazovnog sustava i potreba industrije.

Ako se promotre neka od obilježja hrvatske industrije vidljivo je kako je 2019. godine od ukupnog broja zaposlenih osoba 18,3% bilo zaposleno upravo u prerađivačkoj industriji a udio prerađivačke industrije u strukturi BDP-a iznosio je 11,9%. U 2019. godini prerađivačka industrija sudjelovala je s čak 90% u ukupnom hrvatskom izvozu, što dovoljno govori koliko je prerađivačka industrija važna za hrvatski izvoz. Prerađivačka industrija je dakle jedan od sektora s najvećim udjelom u strukturi BDP-a kao i u ukupnoj zaposlenosti, a kako je i prikazano čini najveći dio hrvatskog izvoza. Konkurentnost europske industrije sve više ovisi o znanju, vještinama i kreativnosti njezine radne snage. EU je posljednjih godina ostvarila velik napredak u jačanju europske industrijske baze donošenjem mjera od ključne važnosti, pa su tako uspjeli povećati razine ulaganja, razviti ključne razvojne i nove tehnologije, proširiti unutarnje tržište u područjima koja su važna za europsku industriju kao što su energija, digitalizacija i razvoj vještina. Napredak zemalja može se prikazati tzv. Indeksom industrijske konkurentnosti, a prema kojem je RH zauzela nisku 54. poziciju u svijetu odnosno njezin indeks industrijske konkurentnosti iznosio je 0,05 što je, ako se promatraju CEE zemlje predzadnje mjesto te je iza RH samo Latvija koja je na 57. mjestu u svjetskom poretku.

U posljednjih nekoliko godina trend promjene tehnološke strukture povoljniji je, RH ipak i dalje zaostaje za europskim prosjekom te je i dalje značajan obujam proizvodnje u onim djelatnostima koje nisu tehnološki intenzivne (industrije niske i niže srednje tehnološke razine). Nakon ekonomske krize dosta zemlja je bilježilo zastoj u izvoznjoj konkurentnosti u visokotehnološkim djelatnostima, te ako se promatra RH njen udio srednjih i visokih tehnologija u ukupnom izvozu prerađivačke industrije iznosi 48%, što je manje od Mađarske, Slovačke i Češke kojima je udio srednjih i visokih tehnologija u ukupnom izvozu prerađivačke industrije veći od 70%, iza RH su jedino Latvija, Litva i Bugarska. Spomenuto utječe na jaz između domaće ponude i domaće potražnje na način da domaći i strani potrošači traže proizvode visoke i srednje visoke tehnološke razine, a domaća ponuda ne može na odgovarajući način zadovoljiti takvu potražnju. Jasno je da će taj višak potražnje biti zadovoljen uvozom pa nastaje deficit u međunarodnoj razmjeni. U konačnici je potrebno povećati investicije, odnosno povećati ulaganje u tehnologiju i znanje jer je to recept za stvaranje dodane vrijednosti kojom će industrija ostvariti konkurentsku prednost. Imajući na umu da je hrvatskoj prerađivačkoj industriji potrebna tehnološka obnova da bi se prvenstveno smanjio jaz između potražnje i ponude proizvoda više tehnološke razine, a uz rast investicija i inovacija stvori mogućnost za napretkom u pogledu konkurentnosti na međunarodnom tržištu,

za očekivati je da bi aktivna inovacijska politika rezultirala kvalitativnim promjenama nužnim za buduće gospodarske izazove.

LITERATURA

1. Andreoni, A., Chang, H. J. (2016) Industrial Policy and the Future of Manufacturing. *Economia e Politica Industriale*, 43(4), str. 491-502.
2. Bianchi, P. i Labory, S. (2009.) *International Handbook on Industrial Policy*: Edward Elgar Publishing Ltd, str.3
3. Drvenkar, N., Frajman – Jakšić, A. (2010): *Croatian industry development/5th international Conference An Enterprise Odyssey : From crisis to prosperity – Challenges for Government and Business*
4. Državni zavod za statistiku RH (2015) *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2015*. Vol. 47., str. 210
5. *Europska industrijska strategija 2030*. Dostupno na https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-industrial-strategy_hr
6. Gereffi, G. (2014) *Global Value Chains in a Post-Washington Consensus World*. *Review of International Political Economy*, 21(1), str. 9-37.
7. Hrvatska gospodarska komora (2021) *Gospodarska kretanja 2021*. Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/gospodarskakretanja122021www605b54e2d9ebc.pdf> (pristupljeno 20.01.2022.)
8. Hrvatska narodna banka (2020) *Mikroekonomski aspekti izvoza hrvatske prerađivačke industrije nakon ulaska u Europsku uniju*. Istraživanja I-59
9. *Industrijska strategija RH 2014.-2020.* – mingo.hr
10. Jurčić, Lj. (2011.) *Kada instrumenti postanu ciljevi*. Hrvatska industrijalizacija. Zagrebačka inicijativa i perspektiva
11. Jurlin, K., Samardžija, V., Basarac Sertić, M. (2018) *Konkurentnost, pametna specijalizacija i investicije u novim državama članicama EU-a i Hrvatskoj*. Zagreb: IRMO, str. 16.
12. Kawakami, M. Sturgeon, T.J. (2012.) *Dynamics of Local Learning in Global Value Chains: Experiences from East Asia*. London: Palgrave Macmillan, str.45
13. Kumra, N., Değer, K., Türkcan, B. (2008) *Competitive Industrial Performance Index and Its Drivers: Case of Turkey and Selected Countries*. *International Conference on Emerging Economic Issues in a Globalizing World*, str. 210.

14. M. Crkvenac (1993) *Ekonomija industrije i gospodarski razvoj Hrvatske*, Zagreb: Informator
15. Mazzucato, M., Kattel, R. i Ryan-Collins, J. (2020). Challenge-driven innovation policy: towards a new policy toolkit. *Journal of Industry, Competition and Trade*, 20(2), 421-437.
16. [Mingo.hr/industrijska strategija RH](http://Mingo.hr/industrijska-strategija-RH)
17. Ministarstvo vanjskih i Europskih poslova (2021) O hrvatskom izvozu. Dostupno na: <https://mvep.gov.hr/o-hrvatskom-izvozu/225657> (pristupljeno 20.01.2022.)
18. Nacionalna razvojna strategija 2030 Dostupno na : <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti/2020/11%20studeni/12%20studenog/Nacrt%20NRS%202030%20i%20Dodaci-12112020.pdf>
19. Obadić, A. (2001.) *Industrijska politika kao dio ekonomske politike*, Ekonomski pregled, str.645 - 666
20. Obadić, A. i Tica, J.(2016.) *Gospodarstvo Hrvatske*, Zagreb. Ekonomski fakultet, str.391
21. Penava, M. Družić, M.(2014.) *Industrijska politika Hrvatske – pregled s aspekta deindustrijalizacije: Razvojni potencijali hrv.gosp. HAZU i EFZ*
22. Rodrik, D. (2016) *Premature Deindustrialization*. *Journal of Economic Growth*, 21(1), str. 1-33.
23. Smiljčić, I., Livaja, I., Acalin, J. (2017) *ICT u obrazovanju*. Šibenik: Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, 3-4/2017, str. 157- 170.
24. Stutely, R. (2007) *Ekonomski pokazatelji: smisao ekonomije i ekonomskih indikatora*. Zagreb: Masmedia i Poslovni dnevnik, str. 42.
25. Szirmai, A. (2013) *Manufacturing and Economic Development*. U: Szirmai, A., Naude
26. United Nations. *Industrial Development Organization. Databases*. Dostupno na: <https://stat.unido.org/database/CIP%202021;jsessionid=DAA3EB340F22D38A69DDD0BB2FAC8C05> (pristupljeno 20.01.2022.)
27. Urenio.(2005) *The CIP Indeks*. Dostupno na: <https://www.urenio.org/2005/08/26/the-cip-index/> (pristupljeno 20.01.2022.)

POPIS SLIKA

Slika 1 Djelovanje industrijske politike	10
Slika 2. Ključni tipovi industrijske politike.....	12
Slika 3. Udio prerađivačke industrije u zaposlenosti i BDP-u u novim članicama, Njemačkoj i Italiji 2009.-2018. godine.....	16
Slika 4. Prikazuje ključne odrednice industrijskog rasta - ključne industrijske djelatnosti.....	18

POPIS TABLICA

Tablica 1. Ključni indikatori hrvatske industrije	22
Tablica 2. Indeks obujma industrijske proizvodnje, ukupno, prema GIG-u 2009. te područjima i odjeljcima (2015=100)	26

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Udjeli u industriji	24
Grafikon 2. Udio pojedinih grana u prerađivačkoj industriji po ukupnom prihodu za 2016. godinu ...	25
Grafikon 3. . Broj zaposlenih prema granama u prerađivačkoj industriji	26
Grafikon 4. Svjetski poredak CEE zemalja prema indeksu industrijske konkurentnosti - 2019.....	31
Grafikon 5. Indeks industrijske konkurentnosti CEE zemalja - 2019.	32
Grafikon 6. Bruto dodana vrijednost djelatnosti prerađivačke industrije po stanovniku, u dolarima - 2019.....	33
Grafikon 7. Izvoz prerađivačke industrije CEE zemalja po stanovniku, u dolarima - 2019.	34

Grafikon 8. Udio srednjih i visokih tehnologija u bruto dodanoj vrijednosti djelatnosti prerađivačke industrije, u % - 2019.	35
Grafikon 9. Udio srednjih i visokih tehnologija u ukupnom izvozu prerađivačke industrije CEE zemalja u % - 2019.	36
Grafikon 10. Udio bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije u bruto domaćem proizvodu pojedine CEE zemlje u % - 2019.	37
Grafikon 11. Udio izvoza prerađivačke industrije u ukupnom izvozu pojedine CEE zemlje u % - 2019.	38
Grafikon 12. Utjecaj pojedine promatrane CEE zemlje na prerađivačku industriju – 2018.	39
Grafikon 13. Utjecaj pojedine promatrane CEE zemlje na vanjskotrgovinsku razmjenu u svijetu – 2018.	40